

Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfond

90 år av stöd till frivillig social hjälpverksamhet

Annika Sandén

ERSTA SKÖNDAL HÖGSKOLA ARBETSRAPPORTSERIE | NR 57

Den här rapporten redovisar resultatet av en studie av Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfonds snart 90-åriga historia. Den återspeglar ett omvälvande socialhistoriskt skede i Sverige.

Stödet riktades under stiftelsens första årtionden mot marginaliserade grupper. Från 1960-talet stöttade man i allt större utsträckning socialt inriktade frivilligorganisationer med mer långsiktigt ställda mål.

I studien visas att behovet av social stöd- och hjälpverksamhet i frivilligorganisationers regi inte alls minskat under 1900-talets gång, men att det tagit olika uttrycksformer. Under de allra senaste åren har fonden fått allt fler ansökningar. Fonden har också kunnat bistå med avsevärda resurser men de senaste årens skatterevision har i praktiken inneburit ett minskat stöd till föreningar och organisationer av olika slag.

Enheten för forskning om det civila samhället publicerar forskningsresultat från olika större projekt och uppdrag. Vi har en skriftserie, en särtrycksserie och en arbetsrapportserie. Arbetsrapportserien avser främst att ge möjlighet att publicera delrapporter och delresultat från större studier, aktuella kunskapsöversikter och uppsatser. Förteckning över publikationer från Forskningsenheten finns på föregående sidor.

ARBETSRAPPORTSERIE NR 57

Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfond

90 år av stöd till frivillig social hjälpverksamhet

Annika Sandén

Ersta Sköndal högskola
Stockholm, januari 2009

Publicerad av Enheten för forskning om det civila samhället
Ersta Sköndal högskola
Copyright © 2009 Annika Sandén
URN:NBN:se-2009-3
Produktion: Lena Blomquist

Förord

Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfond syftar till att stödja frivillig social hjälpverksamhet och gör alltsedan instiftandet 1920 omfattande insatser inom området. Under det tidiga 2000-talet kringkars stiftelsens rätt till begränsad skatteplikt. Det innebär bland annat att färre ansökningar kunde beviljas. Med utgångspunkt från dessa delvis nya omständigheter gav stiftelsen oss i uppdrag att gå igenom och i någon mån granska utvecklingen av fonden från dess start fram till dags dato. Historikern Annika Sandén fick uppdraget och här presenteras resultatet av hennes arbete.

Lars Svedberg
Professor och forskningsföreståndare

Innehåll

FÖRORD	3
INLEDNING OCH BAKGRUND	7
1900-talets socialpolitiska utveckling i korta drag	7
Syfte	10
Källor	11
Metod och urval	11
DEN FÖRSTA PERIODEN, 1920–1950: HANDIKAPP- OCH VITA BANDFÖRENINGAR	13
Hemgårdar	14
Kvinnor och barn	15
DEN ANDRA PERIODEN, 1961–1966 OCH 1971–1975: PATIENTFÖRENINGAR, SPORTKLUBBAR OCH HEMGÅRDAR	19
Periodens första del	19
PERIODENS ANDRA DEL	21
DEN TREDJE PERIODEN, 1993–1995 OCH 2005–2007: UNGDOMSVERKSAMHET OCH PATIENTFÖRENINGAR	23
Skatterevisionen	25
SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER	29
REFERENSER:	33
Källor	33
Litteratur	33
PUBLIKATIONER FRÅN ENHETEN FÖR FORSKNING OM DET CIVILA SAMHÄLLET, ERSTA SKÖNDAL HÖGSKOLA	35

Inledning och bakgrund

Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfond är en av många fondstiftelser i Sverige. Den syftar till att stödja frivillig social hjälpverksamhet och bedriver alltsedan instiftandet 1920 en omfattande stödverksamhet. Kapitalet uppgår i dag till nära 450 miljoner kronor, och stiftelsen anslår varje år cirka 9 miljoner kronor till föreningar. Totalt finns närmare 40 000 stiftelser i Sverige, och tillsammans utdelar de stora summor för att understödja såväl forskning som social hjälpverksamhet.¹ Men vilken roll spelar de egentligen i samhället, praktiskt och normativt?

Ekonomerna Filip Wijkström och Stefan Einarsson, som studerat stiftelser i Sverige, finner bland svenskar i allmänhet en ambivalent hållning gentemot stiftelser, dels därför att de disponerar stora kapital utan en klart definierad ägare, dels på grund av politiska eller ideologiska ståndpunkter: många stiftelser tillkom vid förra sekelskiftet i en liberal eller konservativ kontext, vilken inte gick i fas med de utjämningssträvanden som präglade den statliga socialpolitiken vid mitten av förra seklet. Frågan kvarstår därför vilken roll som föreningar ska spela i ett större samhälleligt socialpolitiskt sammanhang. Om föreningar har sitt huvudsakliga finansiella stöd från stiftelser, är det angeläget att inventera och analysera stiftelserna med avseende på omfattning, innehåll och strävan.

Den här pilotstudien syftar till att översiktligt teckna en bild av Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfonds stödverksamhet under dess snart 90-åriga historia. Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfond kallas fortsättningsvis i denna studie för Stiftelsen.

Före den empiriska delen av studien presenteras en schematisk bild av det svenska 1900-talet, för att placera Stiftelsen i det samhälleliga sammanhang vari den bildades och alltjämt verkar.

1900-talets socialpolitiska utveckling i korta drag

Stiftelsen instiftades före det svenska folkhemsprojektet och dess välfärdsuppbyggnad med statsanslag och kommunala föreningsbidrag. Stiftelsen har sedan verkat parallellt under tider med ymnigare anslagsgivande från staten. Antalet ansökningar till stiftelsen har inte minskat utan tvärtom ökat genom åren. Stiftelsen har därmed lämnat bidrag under snart 90 år. Sedan mitten av 1990-talet har statsanslagen minskat till föreningslivet, varför stöd från stiftelser åter kan spela en betydande roll för den sociala hjälpverksamhet som nu bedrivs i Sverige.

Stiftelsen kom till i en tid när industrialiseringen och urbaniseringen hade börjat bryta med det gamla bondesamhällets försörjningsformer. 1920-talet var oroligt med strejker, svaga regeringar och hög arbetslöshet. De inhemska kriserna men också de internationella påverkade det svenska samhället.² Sverige införde allmän rösträtt 1921, men 20-talet var tiden för stora inrikespolitiska motsättningar och demokratiska problem. I det förindu-

1 Filip Wijkström och Stefan Einarsson, s. 11f, 17.

2 Kent Walthersson, *Bildning för livet framtidsstrategier och bildningssträvanden i Tengene JUF, 1930–1960*, s. 13f.

striella bondesamhällets former för stöd till människor, som inte kunde försörja sig själva, spelade fadern, husbonden eller församlingen spelade en fundamental roll. Dessa former fungerade inte riktigt i det samhälle som växt fram runt sekelskiftet 1900.

För människor i nöd fanns inget statligt stöd vid 1900-talets början. Social hjälpverksamhet företogs i stället genom frivilliga initiativ av borgerliga så kallade associationer. Från dessa kom socialpolitiska initiativ och reformer, och verksamheten kom att benämnas filantropi. Denna utövades av framför allt borgerlighetens kvinnor och ingick i den liberala lösningen på fattigdomsproblemen.

Filantropin hade humanistiska eller kristna förtecken och syftade till att genom hjälp till självhjälp förbättra människors levnadsförhållanden. Den filantropiska verksamheten var välorganiserad och långsiktig i syfte att bekämpa fattigdomen och ska inte ses som synonym med välgörenhet. Välgörenheten syftade naturligtvis också till att hjälpa människor i nöd men var till sin karaktär mer kortsiktig. Det kunde röra sig om baler eller fester där insamlade medel gick till ett konkret ändamål.³

Enligt historikern Staffan Förhammar var den svenska filantropin organiserad dels efter människor med sjukdom eller medicinska problem som synskadade och mentalt funktionshindrade, dels efter vad som uppfattades vara de ”rätta hjälpbehövande”. Dessa personer ansågs visa vilja till rehabilitering och ansvarstagande för sin situation och för sina närstående. Fostran och social kontroll, menar Förhammar, kom att bli nyckelord för filantropin. Kravlös hjälp skulle utgå i de mest akuta situationerna. Därutöver skulle den sociala hjälpverksamheten vara förebyggande och inriktad på att göra resultaten så bestående som möjligt.⁴ Stiftelsen kom till i en tid när det fanns behov av direkta sociala hjälpinsatser.

Stadgarnas två första paragrafer lyder som följer:

§ 1

”Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfond” grundar sig på den gåva, som i enlighet med gåvobrev av den 15 juni 1920 till hugfästade av Kronprinsessan Margaretas minne av Sveriges kvinnor insamlats och till Kronprins Gustaf Adolf överlämnats den 4 oktober 1920. Stiftelsen har till uppgift att, i överensstämmelse med föreskrifterna i dessa stadgar, förvalta gåvomedlen jämte de donationer, som kan komma att göras till förmån för Stiftelsen, samt att i enlighet med § 2 här nedan bestämma över utdelningen av disponibla medel.

§ 2

Från Minnesfonden för utdelning disponibla medel skall användas till inhemska sociala och välgörande ändamål.

3 Anna Hagberg, ”En kvinna i tiden. En studie om prinsessan Eugénies filantropiska verksamhet på Gotland under senare delen av 1800-talet”, *Socialhistoria i Linköping*, nr 21, 2007, s. 12.

4 Staffan Förhammar, *Med känsla eller förnuft? Svensk debatt om filantropi 1879–1914*, 2000, s. 198ff. Om filantropi i Sverige se exempelvis Birgitta Plymoth, *Fostrandande försörjning: Fattigvård, filantropi och genus i fabriksstaden Norrköping 1872–1914*, 2002; Mikael Sjögren, *Fattigvård och folkuppfostran: Liberal fattigvårdspolitik 1903–1918*, 1997; Marja Taussi Sjöberg & Tinne Vammen, *På tröskeln till välfärd: Välgörenhetsreformer och arenor i Norden 1800–1930*, 1995.

De resterande tolv paragraferna rör hur fondens medel ska förvaltas, hur mötena ska ske och hur styrelsen ska utses. Stiftelsen hade ett starkt kvinnoengagemang och styrelsen bestod, enligt paragraferna 5 och 6, av fler kvinnor än män. Enligt stadgarna från 1920 ska styrelsen bestå av sju personer, av vilka minst fyra ska vara kvinnor, som ska representera olika samhällsliga intressegrupper. Fredrika Bremerförbundet skulle enligt 1920 års stadgar ge förslag till två ledamöter, LO-kvinnorna två och kungen två. I dag är det Kommunalarbetarförbundet, inte LO-kvinnorna, som ger förslag om en, inte två, samt Fredrika Bremerförbundet som ger förslag om en ledamot. Länsstyrelsen i Stockholms län ger i dag förslag om de två som kungen tidigare gjorde. Styrelsen utser sedan själv två ledamöter.

Den ursprungliga styrelsen bestod av HKH kronprinsen Gustav Adolf, Kerstin Hesselgren, Harald Lettström, Henriette Coyet, Signe Bergman, Signe Wessman, Axianne Thorstensson, Majken Widlund, Mauritz Carlsson och Nils Moureau. I dag består styrelsen av ordföranden Prinsessan Christina fru Magnuson, Ebon Kram, vice ordförande i styrelsen, tidigare ordförande för ROKS, Nils Bergholm, tidigare bankdirektör på Handelsbanken, Rosita Runegrund, riksdagsledamot för KD, Birthe Josephson, ombudsman på Svenska kommunalarbetarförbundet, Eric Edlund, fondens sekreterare sedan 1983, och Eva Håkanson, psykolog.

Samhällsutvecklingen från 1930-talets slut till mitten av 1960-talet har beskrivits som den svenska moderniseringens höjdpunkt. Även om forskare har tolkat perioden på olika sätt och tillskrivit omvandlingen olika drivkrafter, är detta tiden för en enorm reformverksamhet och en utbyggd offentlig välfärd. Det är också nu som industrisamhället på allvar ersätter det tidigare jordbrukssamhället.⁵ Den svenska exportindustrin hade goda år efter andra världskrigets slut, och 1950- och 1960-talen kallades rent av för rekordåren. Nu var tiden för expansion i den offentliga välfärden. Semester blev en lagstadgad rättighet, barnomsorgen byggdes ut men också grundskolan som nu (när?) blev nioårig och med gratis skollunch för alla barn.⁶ Trots olika uppfattningar om hur de sociala reformerna skulle finansieras, fanns en bred politisk uppslutning kring folkhemstanken och de sociala reformer som företogs i dess anda.⁷

Under mitten av 1990-talet kom socialpolitiken att förändras. Statliga anslag minskade dramatiskt. Samtidigt fanns ett brett och livaktigt föreningsliv och en omfattande ideell social stödverksamhet i Sverige. Frågan är då i vilken mån den ideella sektorn ska fungera i statens ställe eller om den har helt andra bevekelsegrunder. I Sverige har föreningsliv och ideella organisationer samspelat med den offentliga sektorn och den kommunala självstyrelsetraditionen.⁸

Statsvetaren Erik Amnå antog vid mitten av 1990-talet att de formella och offentliga institutionerna skulle komma att förlora i politisk betydelse och att välfärd inte längre skulle byggas av en offentlig serviceapparat som sanktioneras genom regler och förordningar. Snarare skulle välfärden komma att handla om förmågan att samordna aktörer

5 Sofia Seifarth, *Råd i radion. Modernisering, allmänhet och expertis 1939–1968*, 2007, s. 13f.

6 Eva Gullberg, *Det välnärda barnet. Föreställningar och politik i skolmåltidens historia*, 2004.

7 Seifarth, s. 16, Waltersson, s. 17.

8 Erik Amnå, "Det mångtydiga mellanrummet. Några utländska forskningsimpulser", *Medmänsklighet att hyra? Ätta forskare om ideell verksamhet*, Erik Amnå (red), 1995, s. 119; Peter Aronsson, *Bönder gör politik. Det lokala självstyret som social arena i tre smålandssocknar 19680–1950*, 1992. (19680?)

från offentliga institutioner, från näringslivet och lokalsamhället.⁹ Med facit i hand tycks det vara just denna riktning som välfärden har kommit att ta. Det civila samhället spelar roll i välfärdsproduktionen. Men den ideella sektorn väcker känslor.

Samhällsforskarna Eva Jeppsson Grassman och Lars Svedberg menar att svenskar i allmänhet tillmäter frivilligarbetet ett mycket stort egenvärde men inte som ersättning för en statligt organiserad välfärd. Detta trots att föreningslivet i Sverige har tillmätts stor samhällelig betydelse av såväl politiker som människor i allmänhet. Enligt Jeppsson Grassman och Svedberg kan detta bero på ett arv från folkrörelsernas tidevarv. Folkrörelserna spelade stor roll för den demokratiska utvecklingen vid förra sekelskiftet, liksom för den begynnande välfärdsorganiseringen strax därpå.¹⁰

Idéhistorikern Roger Qvarsell tecknar välfärdens framväxt i Sverige från reformationen och framåt mot bakgrund av en, typisk för oss svenskar, tilltro till staten. Den socialpolitiska utvecklingen under det sena 1800-talet bör ses i ljuset av de stora folkrörelserna – arbetarrörelsen, nykterhetsrörelsen och väckelserörelsen. Inte minst hade rörelsernas betydelse för människors skolning i demokratiska principer. De kom därmed även att spela en viktig roll för demokratins utveckling. Dessa stora rörelser, jämte många föreningar, bildades i det framväxande industrilandet Sverige. Det gamla bondesamhällets omsorgsformer räckte inte längre till. Den snabba inflyttningen till städerna ledde till bostadsbrist, dåliga sanitära förhållanden och en upplösning av det traditionella hushållet, där husbonden hade vakat över och sörjt för sina hushållsmedlemmar, vilket i sin tur förde med sig att många inte kunde försörja sig. Som en reaktion mot de sociala missförhållandena bildades föreningar för att nödortfött undsätta de drabbade. Dessa föreningar kom att överta flera av de uppgifter som det officiella samhället tidigare haft, inte minst av ekonomiska skäl. Genom att organisera frivilliga insamlingar var det möjligt att minska de kommunala fattigvårdsutgifterna.

De filantropiska verksamheterna skulle dock under 1900-talet ersättas av en snabbt växande offentlig sektor. Men de filantropiska verksamheterna med rötter vid tiden för förra sekelskiftet ska ha stått modell för den framväxande välfärdsstatens metoder och arbetssätt för det sociala och vårdande arbetet.¹¹

Syfte

Det kan alltså konstateras att de filantropiska föreningarna hade stor betydelse för framväxten av den offentliga välfärdens inriktning och funktion. Men den ideella sektorn försvann inte i samma takt som den offentliga växte. Vad är det för verksamhet som stiftelserna bidrar till genom det materiella stödet, och vilket verksamhet har Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfond stöttat genom åren?

Den här pilotstudien ska genom tre tidsnedslag belysa och analysera de bidrag som utgått från Stiftelsen. Följande frågor ligger till grund för analysen av den 90-åriga stödverksamheten:

9 Amnå, 1995, s. 119f.

10 Eva Jeppsson Grassman & Lars Svedberg, "Frivilligt socialt arbete i Sverige – både mer och mindre", *Medmänsklighet att hyra? Åtta forskare om ideell verksamhet*, 1995, s. 83ff, 112f.

11 Roger Qvarsell, "Mellan familj, arbetsgivare och stat. En idéhistorisk essä om det sociala ansvarets organisering under två århundraden", *Medmänsklighet att hyra? Åtta forskare om ideell verksamhet*, 1995, s. 19f, 26ff.

- Vilka organisationer har sökt och fått stöd?
- Till vilken verksamhet har Stiftelsen beviljat stöd?
- Har sökandebilden förändrats under perioden – och i så fall hur?

Källor

Stiftelsens arkiv rymmer beviljade ansökningar, verksamhetsberättelser, kassaböcker etc. Största delen av arkivbeståndet utgörs av föreningars ansökningshandlingar, dock bara de som beviljats stöd. När en förenings ansökan beviljas, får föreningen ett nummer. Sorteringen av ansökningarna baseras på detta nummer. Föreningar med ett lågt nummer tillhör dem som beviljades bidrag tidigt i Stiftelsens historia. Varje förening har således sin egen mapp innehållande dess ansökningshandlingar, och arkivet är organiserat efter föreningarnas nummer. antalet föreningar uppgår i dag till 7 186.

Vidare finns företeckningar och register av olika slag. Ett rymt i en liten svart pärm, hädanefter kallad svarta pärmen. Den innehåller ett register över föreningar i alfabetisk ordning. Det framgår ingenstans när den kom till men är av maskinskrivstilen att döma från 1960- eller 1970-talet. Efter varje förening finns ett nummer, vilket anger i vilken ordning föreningen första gången inkom med en ansökan. Det går alltså att kolla numret, gå till hyllan och plocka ner en förenings samlade handlingar.

När en förening beviljas bidrag, hamnar ansökan i denna förenings akt. Föreningar med ett lågt nummer tillhör således Stiftelsens tidiga period. Den allra första står inte att finna, men den andra föreningen var Konvalescenthem för lungsjuka, Djursholms-Östby. Den tredje var Föreningen Ro, Lidingö. Efter den alfabetiska listan av föreningar finns ett register från Stiftelsens allra första år med rubrikerna *Inkommande*, *Sökandens namn*, *Adress*, *Ändamål*, *Behandla* samt *Beslut*. Man får förmoda att Stiftelsens verksamhet snabbt blev alltför omfattande för att detta register skulle kunna upprätthållas. För de tre, fyra år som registret upprätthölls är det dock en utmärkt källa till Stiftelsens första verksamhet.

Beviljade föreningar mellan 1920 och 1950 finns även förtecknade i skriften *Fördelning av anslag i kronor från Kronsprinsessan Margaretas Minnesfond under 30 år eller till och med den 31/12 1949*. Detta register är inte sorterat i alfabetisk ordning eller efter storleksordning på de tilldelade beloppen. Under rubriken *A) Ändamålsstatistik* finns föreningarna sorterade efter inriktning såsom Blindföreningar, Vita Bandsföreningar, Barnhem och Döva och stumma. Här visas hur mycket respektive förening beviljats i bidrag samt hur mycket varje grupp, exempelvis Blindföreningar, totalt fått i anslag under perioden.¹²

Metod och urval

Arkivets ansökningshandlingar är alltså sorterade efter föreningens nummer och inte efter år. För att göra en historisk analys hade det förstås varit enklare om det gick att plocka ut samtliga ansökningar mellan exempelvis 1920 och 1940 för att sedan sortera dem efter förening, ändamålsbeskrivning, bidragens belopp och så vidare. Arkivet baseras vidare på de ansökningar om bidrag som Stiftelsen har beviljat. Ansökningar som avslagits finns därmed inte bevarade, vilket hade varit av intresse. Faller dessa ansökningarna utanför villkoren i Stiftelsens stadgar eller går det att spåra någon annan prioritering?

¹² Under rubrik *B) Ortstatistik* finns register över föreningarnas geografiska härkomst. Denna har dock inte använts i denna studie.

Arkivets ansökningshandlingar ger dock givetvis svar om den verksamhet som Stiftelsen har beviljat stöd, hur många gånger varje förening fått stöd, beviljade belopp och geografisk spridning. För denna kvantitativa inventering kommer de förteckningar som beskrivs ovan att användas. Stiftelsen delade under de första verksamhetsåren in föreningarna i ett register från A till D. A utgörs av Fritids- och hemgårdar, B av Ungdomsverksamhet, C av Socialvård, det vill säga patientföreningar, Röda Korset, handikapporganisationer etc, och D av gruppen föreningar till förmån för psykiskt funktionshindrade. Numera finns kategorier till bokstaven K (kvinnojourer). Den här kategoriseringen kommer inte att vara styrande för framställningen. Därför nämns den bara här utan mer grundläggande genomlysning.

Stiftelsens årliga styrelsemötesprotokoll har varit till stor nytta. Där anges de föreningar som bifallits bidrag samt bidragens storlek. För att skaffa mig en överblick över föreningarnas stöd över tid, sammanställdes de enligt bilaga 1 (som finns att tillgå genom författaren). Genom sammanställningen blev det möjligt att se vilka föreningar som fick mest stöd under de år som undersökningen avser. Ett stort stöd fick fungera som en väg in i det stora arkivmaterialet eftersom det ger en vink om vilka föreningar som Stiftelsen prioriterade. Undersökningens andra syfte, att kartlägga verksamhetens innehåll och dess förändring över tid, är kvalitativ och utgår ifrån ansökningshandlingarna. Statistiken är förstås viktig här också. Frekvensen i bifall kan möjligen säga någonting om Stiftelsens prioriteringar.

Arkivet rymmer ett stort antal föreningar, och varje förening kan ha inkommit med flera ansökningar. För föreningar som funnits med under hela Stiftelsens historia, exempelvis Birkagården och Ersta Diakonistiftelse, kan det röra sig om ett trettiotal. Det rör sig sålunda om ett omfattande bestånd, och för att få ett grepp om detta har tre perioder valts ut för att spegla den 90-åriga perioden. Den första infaller mellan 1920 och 1950. Den här perioden ligger i tid strax före det moderna projektet. Industrialisering och urbanisering förde ofta med sig undermåliga levnadsförhållanden i städerna. Under denna period blev också stiftelser skattepliktiga (1942). För att få en så kallad begränsad skatteplikt krävdes att medlen gick till vård.

Den andra perioden sträcker sig från 1961 till och med 1975 (1961–1966 och 1971–1975, men inte 1973 som saknas), det vill säga två perioder om totalt åtta år. Socialförsäkrings-systemet växte nu fram med föräldraförsäkring och utökade pensioner. Under den här perioden gavs ett ymnigt stöd från staten till föreningar. Ger detta något avtryck i fondens ansökningsflora?

Den tredje perioden rymmer åren från 1993 till 2007 (1993–1995 och 2005–2007), det vill säga två delperioder om sammanlagt sex år. Under den här perioden är skatterevisionen från början av 2000-talet av särskilt intresse. Frågan är hur detta förändrar Stiftelsens stödverksamhet.

Den första perioden, 1920–1950: Handikapp- och vita bandföreningar

”Föreningen tillhandahåller sina blinda medlemmar arbetsmaterialer och är dem behjälplig att avsätta alstren av deras verksamhet samt stöder dem i deras strävan till självförsörjning”.¹³ Den citerade ansökan var den första att beviljades stöd. Den kom 1923 från föreningen De blindas förening Hoppet i Göteborg. Den speglar den filantropiska hjälp till självhjälp-karaktären som föreningarna hade och som fonden stöttade.

Stiftelsen bildades formellt den 4 mars 1920, och det skulle alltså ta en tid innan de första ansökningarna kom in. För denna tidiga period finns även avslagna ansökningar noterade. 1921 avslogs exempelvis ansökningar från Institutionen för ensamställda mödrar och deras barn, Hem för hemlösa bildade kvinnor samt ”Sveriges änkor. Här ansöktes om medel för stöd till kvinnor som inte kunde försörja sig.

Varför bifölls inte dessa ansökningar? Hade fonden ännu inte resurser nog eller rymdes de ansökande inte inom ramen för Stiftelsens stadgor?

Under Stiftelsens första 15 år (1920–1935) ser fördelningen av bifallna medel ut så här:

Blindföreningar	58 000
Vitabandsföreningar	81 000
Döva och stumma	26 000
Barnhem	60 600
Summa	235 600
<i>Utdelningar till andra föreningar:</i>	<i>172 006</i>

Siffrorna ovan kommer från *Ändamålsstatistik*¹⁴ och ger endast en grov bild av det anslagna stödet under de första 15 åren. Vilka föreningarna är framgår inte. Högsta sammanlagda beloppet under dessa år gick enligt *Ändamålsstatistik* till Kronprinsessan Margaretas Arbetsnämnd för de blinda, 30 000 kr, Föreningen för familjelärarinnor, 12 150 kr, och Tidningen studiekamraten, 13 500 kr. Minsta beloppen, 2 000 kr, gick till Mellansjö skolhem för psykopatiska barn och till Kvinnliga medborgarskolan vid Fogelstad.

¹³ Folium 5, Svarta pärmen.

¹⁴ Fördelning av anslag i kronor från Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfond.

Under hela första perioden (1920–1950) fördelades stödet så här:

Blindföreningar	59 000
Vita Bandföreningar	99 000
Döva och stumma	48 800
Barnhem	189 000
Semesterhem för Husmödrar och arbeterskor	128 450
Sjömansvården	46 000
Hemgårdar	261 687
Bönhusbyggen med samlingslokaler för föreläsningar o.d.	70 450
Summa	832 387

Enligt ovanstående ändamålsstatistik fick hemgårdar den största andelen anslag under hela den första perioden. Döva och stummas anslag fördelades jämnare över perioden än barnhemmens anslag som mer än fördubblade under den senare delen av perioden.

Personer med funktionshinder växte under den senare delen av 1800-talet fram som en särskild befolkningskategori. Historikerna Staffan Bengtsson, Staffan Förhammar och Lotta Holme har i respektive studier framhållit att det offentliga kom att intressera sig för befolkningen i termer av nyttiga eller mindre nyttiga samhällsmedborgare. I den andan kom människor att kategoriseras efter inte bara klass och kön utan också efter friskt, sjukt och avvikande. Utbildning, snarare än vård, var tidens melodi, och det rådde politisk enighet kring det samhälleligt goda i att satsa offentliga medel på utbildning för alla samhällets barn. I denna strävan kom funktionshindrade att få särskild uppmärksamhet – i vilken mån kunde också denna befolkningsgrupp fostras och utbildas till nyttiga samhällsmedborgare? De funktionshindrade indelades efter funktionshinder – blinda för sig, döva för sig. Den här differentieringen tolkar historiker som en form av socialdisciplinering från statens sida, men det innebar samtidigt ett synliggörande av grupper i samhället som riskerade marginalisering.¹⁵

Hemgårdar

Hemgårdar är en form av allaktivitetshus. Grunden till hemgårdarna lades i 1890-talets London, där präster och advokater bosatte sig i stadens slumkvarter för att arbeta bland de fattiga och praktisera vad som kallades social kristendom i ett försök att upprätta goda relationer mellan klasserna. Birkagården är en hemgård i Stockholm, grundad 1912 på initiativ av Natanael Beskow. I dag har Birkagården också verksamhet på andra platser i Birkastan. Hemgårdarna är föregångare till fritids- och ungdomsgårdar. Birkagården hade från början en klart kristen grundsyn men med åren har verksamheten blivit alltmer sekulär.

Även Mäster Olofsgården i Gamla stan, Stockholm, är en hemgård. Den bildades (grundades?) 1931 i syfte att stävja de sociala problem som då präglade stadsdelen, såsom trångboddhet och dåliga bostäder. Här växte hemgården fram för att på plats skapa

15 Staffan Bengtsson, *Varför får jag inte gå med dit fram?* Medborgarskap och den offentliga debatten om dövstumma och blinda 1860–1914, 2005, s. 48f; Staffan Förhammar, *Från tårande till närande. Handikappbildningens bakgrund och socialpolitiska funktion i 1800-talets Sverige*, 1991, s. 19ff, 117ff; Lotta Holme, *Konsten att göra barn raka: Ortopedi och vanförelärd i Sverige till 1920*, 1996.

aktiviteter som kunde stärka människors känsla av gemenskap och tilltro till framtiden. Barn- och ungdomsverksamheten var central.

Under 1940- och 1950-talen var landet i en högkonjunktur och tekniska moderniseringar som toaletter, elektricitet och vattenledningar gjorde sitt intåg i landet. Historikern Sofia Seifarth har dock konstaterats att många hushåll på 1950- och 1960-talen ännu saknade dessa faciliteter.¹⁶

Den ideella sektorns sociala hjälpverksamhet hade inte heller minskat och ansökningar om stöd från Stiftelsen ökade under 1940-talet. 1944 inkom en ansökan från Mäster Olofsgården om att täcka kostnaderna för daghem- och barntädgårdsvksamheten som statsanslagen inte täckte.¹⁷ Ansökan bifölls.

Kvinnor och barn

En av de stora bidragstagarna var vid sidan av hemgårdarna föreningar som arbetade för att stödja kvinnor och barn. Det faktum att LO föreslog två av Stiftelsens styrelsemedlemmar har troligen sin grund i att många av dess medlemmar och deras barn fanns i målgruppen för Stiftelsens verksamhet. Vita bandföreningarna kom till runt sekelskiftet 1900 och syftade till att genom upplysning och rösträttskampanjer stärka kvinnors rättigheter i samhället. Inte minst arbetade de tidiga vita bandföreningarna mot den statligt reglerade prostitutionen.¹⁸

Kvinnors samhällsroll var i det förindustriella samhället knuten till hemmet. Det var som hustru eller som piga kvinnan uppbar sin försörjning. Utanför äktenskapet fanns få möjligheter att klara sig. Men under 1920-talet var förhållande på väg att förändras. Ett stort kvinnoöverskott förde med sig att kvinnor helt enkelt var tvungna att försörja sig på egen hand. Men normer om kvinnors roll som försörjda var fortsatt förhärskande. Helena Bergman visar i sin avhandling *Att fostra till föräldraskap* att det under det tidiga 1900-talet fanns många ensamstående kvinnor med barn som for illa, ekonomiskt och socialt. Barnavårdsmän kom till under 1910-talet för att övervaka och hjälpa dessa kvinnor men också för att utreda faderskap och kräva fäderna på underhåll till barnen.¹⁹ Många kvinnor som födde barn utanför äktenskapet fick på grund av städernas kärva försörjningsmöjligheter lämna bort sina små. Barnhemmens verksamhet kom sålunda att kräva stöd och stöttades av Stiftelsen. Kumla Barnhem fick stöd om 5 000 kr 1921, 2 500 kr 1923 och 4 000 kr både 1924 och 1926. Dessa anslag skulle täcka behov i hela Örebro län.²⁰ Kvinnors försörjningsproblem står i centrum för de föreningar som sökte bidrag under denna tidiga period. 1921 erhöll Föreningen Österhemmet 10 000 kr för ”En asyl för höggradigt vanföra (funktionshindrade) kvinnor”. Ett ännu större belopp, 14 000 kr, tilldelades Håkanstorp, Vita Bandets småbrukarhem för att föreningen ”Bereder vård och kristlig fostran åt försummade unga flickor samt giver dem utbildning i ett lanthems olika sysslor”. 1925 fick föreningen 4 000 kr. 1924 bifölls ansökan från Vålgörande fruntimmersällskapet med 500 kr för ”Årlig utdelning av understöd åt fattiga gamla

16 Sofia Seifarth, *Råd i radion. Modernisering, allmänhet och expertis 1939–1968*, 2007, s. 16.

17 Mäster Olofsgården 19 april 1944, *Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfonds arkiv*.

18 Exempelvis Camilla Lundgren, ”Att föda barn: en studie av relationen mellan produktion och reproduktion med tyngdpunkt på 1940-talet genom material som Vita Bandet i Helsingborg har lämnat efter sig”, opublicerad C-uppsats, Linköpings universitet 1996; Brigitte Mral, *Talande kvinnor: kvinnliga retoriker från Aspasia till Ellen Key*, 1999.

19 Helena Bergman, *Att fostra till föräldraskap. Barnavårdsmän, genuspolitik och välfärdsstat 1900–1950*, 2003.

20 Folium 13, Svarta pärmen.

änkor och ogifta fruntimmer i huvudstaden samt understöd till uppfostringsanstalt för flickor”. Föreningen Vaksamhet fick 15 000 kr 1921 till stöd för ensamstående kvinnor i främmande land.

Fyra gånger under 1920-talet beviljades stöd till föreningen Svenska kristliga föreningen för unga kvinnor för att ”/.../ verka för unga kvinnors väl i andligt, fysiskt, intellektuellt och moraliskt avseende”.²¹ Stockholms allmänna kvinnoklubb fick under 1920-talet stöd till ”feriebarns beklädning”.

Ovanstående är exempel på bifallet stöd under Stiftelsens första år.

Det här var tiden för stora förändringar av kvinnors försörjningsroller. I det traditionella agrarsamhället utgjorde hushållet samhällets minsta ekonomiska och sociala grundenhet. Detta skulle förestås av de äkta makarna. I och med industrialiseringen kom individen i stället att utgöra denna minsta enhet. Kvinnor, vars samhällsroll i det förindustriella samhället var den som hustru och mor, kunde nu försörja sig i städernas industrier. Men också folkhemsvisionärerna tänkte sig kvinnan som hustru och mor ansvarande för det uppväxande släktet. Hushållet skulle också nu förestås av de äkta makarna, där mannen utförde lönearbetet och hustrun ansvarade för arbetet i hemmet. Hemmet placerades i ”politikens kärna”, och omsorgen om barnen var metaforiskt omsorgen om samhället.²² Hemmet ansågs vara kvinnans naturliga plats. Men den svenska folkhemsretoriken rymde samtidigt ideal om den yrkesarbetande, självständiga kvinnan.

Alva Myrdal menade att kvinnornas kamp för utbildning och förvärvsmöjligheter visserligen hade genererat stora framgångar för kvinnors frigörelse men att utvecklingen likväl gick mycket långsamt. Kvinnors arbete sågs alltför ofta som ett supplement till makens inkomst, varpå hemarbetet måste skötas som ett dubbelarbete.²³ Myrdal menade att det var gamla tiders ideal och normer som fördröjde anpassningsprocessen och att lösningen på dessa jämställdhetsproblem stod att finna just i arbetsfördelningen mellan män och kvinnor.²⁴ Andra menade att just detta dubbelarbete, som Alva Myrdal tog strid emot, var lösningen på tidens nya krav. Den yrkesarbetande kvinnan hotade den trygga hemmaidyllen, men om den yrkesarbetande samtidigt var en hängiven husmor kunde normer om kvinnliga och manliga roller hållas intakta. Detta särartstänkande hade stort inflytande under dessa år.²⁵

Som det beviljade stödet visar var kvinnor utanför äktenskapet ofta i en mycket besvärlig ekonomisk situation. Stödet från Stiftelsen skulle begränsa kvinnors försörjningsproblem i deras praktiska vardag. Flera föreningar arbetade även med förebyggande verksamhet, vilket innefattade moralisk fostran av flickor och kvinnor. Stiftelsen kunde med andra ord stödja en rad föreningars sociala hjälpverksamhet. Men det saknades ännu statliga medel, och många föreningar hade ekonomiska svårigheter.

1930 skrev Stockholms Allmänna kvinnoklubb till Stiftelsen att genom den ”tilltagande svårigheten att skaffa inkomster till en frivillig verksamhet av detta slag, Stockholms allm

21 Folium 35, Svarta pärmen.

22 Yvonne Hirdman, ”Kvinnorna och välfärdsstaten”, *Den svenska modellen* (red) P Thullberg & K Östberg, 1994, s. 219.

23 Alva Myrdal, ”Den nyare tidens revolution i kvinnans ställning”, *Kvinnan, familjen och samhället*, (red) Alva Myrdal, m fl, 1938, s. 39.

24 Myrdal, 1938, s. 5ff.

25 Sara Kärrholm, *Konsten att lägga pussel. Deckaren och besvärjandet av ondskan i folkhemmet*, 2005, s. 255ff.

kvinnoklubb beslutat att i och med detta år upphöra med kommittéarbetet för ferie barns beklädna d". Föreningen tackar för de bidrag som skänkts genom åren till "... vår strävan att underlätta landsvistelsen för någon del av huvudstadens fattige barn".²⁶

26 Inkommande brev, Stockholms Allmänna Kvinnoklubb, 23 april 1930. *Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfonds arkiv*.

Den andra perioden, 1961–1966 och 1971–1975: patientföreningar, sportklubbar och hemgårdar

Periodens första del

”Undertecknad klubb ansöker härmed vördsamt om anslag för inköp av 64 st fågelholkar som ska användas för undersökning av holkfåglarnas häckningsfrekvens, höjdens och vädersträckens inverkan på häckningsresultatet.”²⁷

Den här ansökan från Fältbiologerna i Sölvesborg utgör exempel på bifallna ansökningar under den här perioden. Det är inte fråga om stöd till människor med ett akut försörjningsbehov utan om socialiserande verksamhet.

116 föreningar och stiftelser fick anslag under den andra periodens första del (1961–1966). Ingen förening eller stiftelse fick anslag mer än två år i rad. Men under periodens första fem år (del 1) fick flera föreningar stöd vid fyra tillfällen. De dövas förening Svenske i Malmö fick till exempel stöd 1961, 1963, 1964 och 1966. Föreningen för Hemgård i Eskilstuna fick stöd 1961, 1962, 1964 och 1965. De största sammanlagda beloppen utbetalades till Birkagården, Stockholm, 30 000 kr, Mäster Olofsgården, Stockholm, 25 500 kr, Hemtunastiftelsen (hem för sjuksköterskor), Stockholm, 23 000 kr, Stiftelsen Kristofferskolan, Stockholm, 22 000 kr, och Saltå Arbetsskola, Järna, 22 000 kr. Det största utbetalade beloppet vid ett tillfälle var 15 000 kr som tillföll Birkagården både 1963 och 1964.

Det minsta utbetalade beloppet vid ett tillfälle var 500 kr (Stockholmsdistriktet av SGU). KFUM syns första gången i Stiftelsens arkiv under denna period. 1960-talet var även tiden för bildandet av flera rikstäckande handikapporganisationer. 1956 bildades Riksförbundet för utvecklingsstörda barn. 1962 bifölls en ansökan från denna förening. I denna åberopas det stora behovet av att bilda en stiftelse för att kunna erbjuda en skyddad sysselsättning för psykiskt utvecklingsstörda och för att kunna bedriva forskning och personalutbildning. I ansökan understryks betydelsen av stöd från olika stiftelser kunde ha för att få i gång organiserad verksamhet. Ansökan redogör för långt framskridna förhandlingar med myndigheter för igångsättande av verksamheten. Riskförbundets arbete drevs helt och hållet av frivilliga insatser och uppoffringar, heter det, men när nu organisationen börjar ta form krävs alltså anslag, i synnerhet för den upplysningsverksamhet som förbundet önskade satsa på. ”Motsvarade upplysningsaktioner har med stor framgång drivits under det senaste decenniet för andra handikappgrupper och vi siktar i samråd med andra organisationer till ett motsvarande ’genombrott’ i fråga om förståelse

27 Ansökan från Fältbiologerna Sölvesborg, 13 februari, 1972. *Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfonds arkiv.*

för de psykiskt utvecklingsstördas del.”²⁸

Patientföreningar syns nu bland de bifallna ansökningarna. En rad dövföreningar erhöll stöd under 1960-talet: Mjölby Dövas förening, Norrbottens Dövas förening och Skellefteå Dövas förening för att nämna några.²⁹ Patientföreningar bedriver stödverksamhet för människor som drabbats av sjukdom och för deras anhöriga. De kom till under 1960-talet och erbjuder kontaktpersoner och telefonstöd. Patientföreningarna kom också att tidigt fungera som påtryckare på myndigheter och beslutsfattare.³⁰

Patientföreningarna kan alltså fungera som ett stöd för drabbade och anhöriga. Christina Carlsson, som studerat patientföreningar för cancerdrabbade, menar att de kommit att bli en parallell kraft till sjukvården och ska ses i ljuset av otillfredsställda patient- och anhörigbehov.³¹

Av ansökningsfloran att döma har nya föreningar kommit till. Fältbiologerna är en ideell förening ansluten till Svenska naturskyddsföreningen. Denna tillkom redan 1909 men ansökningar till Stiftelsen gjordes första gången 1962. Stockholmsdistriktet av Sveriges Fältbiologiska Ungdomsförbund ansökte om 1 000 kr för att rusta upp en gård norr om Stockholm till en fältstation. Denna skulle användas för studiecirkelsverksamhet och för läger under skollov.³² Ansökningar som denna visar att stödet under perioden inte enbart gick till försörjningsstöd utan i hög grad till vad som skulle kunna kallas för socialiserande verksamhet. Fältbiologernas verksamhet förenade människor, kanske från olika grupper i lokalsamhället, i ett gemensamt intresse. Det kan i ett mer samhällsligt perspektiv främja demokrati och integrering. Stiftelsens ledamöter tycks under alla omständigheter ha betraktat ett brett föreningsliv som en god sak i sig.

1960-talet är tiden för ett intensivt jämställdhetsarbete. Under 1960-talet syns bland de bifallna ansökningar Vita bandföreningar och sådana som arbetade för att förbättra kvinnors vardagsförhållanden. Kvinnoidealet under 50-talet var den gifta husmodern. Utanför äktenskapet var det fortfarande svårt att klara försörjningen, i synnerhet med barn. Även inom det äktenskapliga hushållet kunde vardagen vara ansträngande för husmodern. Ännu fanns få av de bekvämligheter som skulle komma att förbättra de dagliga arbetsförhållandena i hemmen under 1960-talet, till exempel vattentoaletter och tvättmaskiner. I 1960-talets ansökningar syns en rad föreningar som arbetade för att avlasta kvinnor såsom Fruntimmersamfundet i Visby, Föreningen Semesterhem för Arbetarkvinnor, Göteborg och Hemtunastiftelsen

Under 1960- och 1970-talet ska dock jämställdheten lagfästas inom en rad områden. 1947 hade barnbidrag införts och 1950 blev båda föräldrarna förmyndare åt barnet. Men ännu saknades den form av föräldraförsäkring som gjorde det möjligt att få barn och att ha kvar sitt lönearbete. Kvinnors rättigheter i samhället och i äktenskapet kom också att debatteras och 1964 tilläts p-piller i Sverige och 1965 blev det möjligt att fällas för våldtäkt

28 Ansökan från Riksförbundet för utvecklingsstörda barn 28 februari, 1963. *Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfonds arkiv.*

29 Årsmötesprotokoll 1961–1966, *Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfonds arkiv.*

30 Christina Carlsson, ”Patientföreningar som företrädare och röst”, *Det civila samhället som forskningsfält. Nya anbandlingar i ett nytt sekel*, 2007.

31 Carlsson, s. 45.

32 Ansökan från Sveriges Fältbiologiska Ungdomsförbund, 27/2 1962, *Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfonds arkiv.*

inom äktenskapet. I 1970-talets ansökningar syns inga semesterhem för kvinnor. Har de försvunnit? Finns inte längre behoven? Har intressen förskjutits till att gälla samhällliga rättvisefrågor, snarare än avlastning i en ansträngande vardag?

Periodens andra del

Under 1970-talets första år bifölls ansökningar från 213 föreningar. Antal bifallna ansökningar och totalbelopp fördelade sig så här år för år:

1971	32 ansökningar	266 100 kr
1972	66 ansökningar	284 700 kr
1974	81 ansökningar	325 000 kr
1975	71 ansökningar	374 950 kr

Beviljade ansökningar ökade således för varje år. Under 1970-talet kom idrottsklubbar att bli vanliga bland de bifallna ansökningarna.

Många föreningar har nu kommit till. Intresset för naturen avspeglas bland de föreningar som beviljats bidrag. Fältbiologerna och Friluftsförbundet, som också förekom under 1960-talet, etablerade verksamhet landet runt. Under 1970-talet gick anslag till 18 lokalavdelningar av Fältbiologerna. Anslagen var små, mellan 1 000 kr och 8 000 kr.

En ny kategori var nu alkoholrelaterade stödgrupper. 16 lokalföreningar av *Länkarna* beviljades stöd under den här perioden. Föreningar mot Narkotika samt patientföreningar syns nu även ha kommit till. Tämmligen ymniga statsanslag delades ut under den här perioden, vilket medförde nybildning av en rad föreningar. Stiftelsens kapital hade även växt och en fördubbling av antalet bifallna ansökningar till föreningar kan konstateras mellan periodens tidigare och senare delar. De utbetalade beloppen är i regel av samma storlek som under 60-talet, kanske något mindre. Hellre ett litet belopp till många föreningar än stora belopp till färre, tycks policyn ha varit.

Den tredje perioden, 1993–1995 och 2005–2007: ungdomsverksamhet och patientföreningar

1990-talet är tiden för minskade statliga anslag till föreningar för social hjälpverksamhet. Exempelvis Reumatikerförbundet i Partille anger i en ansökan från 2006 de konsekvenser ett minskat statligt stöd kan få men också vilken roll föreningen uppfattar att den själv spelar och måste spela: ”/.../hårdnande samhällsklimat och indragna resurser vad gäller rehabilitering och vård, så måste reumatikerföreningen vara ett alternativ för människor som inte får sina behov täckta av samhället”.³³

Antalet ansökningar ökade starkt från 1970-talet och är nu flera gånger så många. För åren 1993 till 1995 bifölls 892 ansökningar om totalt 22 531 000 kr. Antal bifallna ansökningar och totalbelopp fördelade sig så här år för år:

1993	354 ansökningar	7 328 000 kr
1994	325 ansökningar	7 400 000 kr
1995	213 ansökningar	7 803 000 kr.

De stora beloppen går under den här perioden till kategorierna hemgårdar, Röda Korset, Rädda Barnen, kvinnojourer och 4H.

4H – Huvud, Hand, Hjärta och Hälsa – är en ideell förening som arbetar för att barn och ungdomar ska utvecklas till engagerade och ansvarstagande människor med respekt för omvärlden. ”Visionen ska uppnås genom att i samspel med människor och natur upptäcka deras rika värden och mångfald. I detta är varje art och individ en viktig del av helheten utan att vara mer värd än någon annan”, heter det på hemsidan.

Även under den här perioden utdelade Stiftelsen stöd av filantropiskt slag. Ersta Diakoni har funnits sedan seklets början och erbjuder en fristad för människor i behov av stöd, bland annat till hemlösa men i synnerhet till kvinnor som utsatts för våld i hemmet. Från en ansökan till Stiftelsen 1993 angavs att 43 kvinnor och 18 barn där fått möjlighet till tillfälligt skydd.³⁴ Vid en ansökan 1994 hade 40-talet kvinnor och lika många barn erhållit skydd, och i ansökan artikuleras verksamhetens hjälp till självhjälpsinriktning: ”söker att stödja dem att själva söka lösningar /.../ har varit en framgångsrik metod att hjälpa”.³⁵

³³ Reumatikerförbundet i Partille, 2006-09-10, *Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfonds arkiv*.

³⁴ Ersta diakoni, nr 597, Ansökan 1994, *Stiftelsen Kronprinsessan Minnesfonds arkiv*.

³⁵ Ersta diakoni, nr 597, Ansökan 1994, *Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfonds arkiv*.

Ansökningarna visar att Stiftelsen stöttar föreningar som med sin verksamhet vill forma förutsättningar för integrering och demokrati. Stiftelsen tycks således ha velat verka för ett levande föreningsliv som sådant. Distriktet Fältbiologerna Stockholm-Uppland-Gotland bifölls exempelvis en ansökan 1994 om 15 000 för ny kontorsmateriel. Ansökan beskriver Fältbiologernas arbete med ungdomar för en aktiv miljökamp i samhället, i synnerhet genom skolkampanjen *Det gäller livet*. Det administrativa arbetet framhålls som en viktig del i Fältbiologernas arbete, och de människor som arbetar ideellt med dessa uppgifter kan genom stödet erhålla en god arbetsmiljö.³⁶ Ett år bifölls en ansökan om en ny dator till kansliet för 25 000 kr.³⁷

En stor andel bidrag går liksom under 1970-talet till patientföreningar. 1993 bifölls ansökningar från bland andra Tinnitusföreningen i Göteborg, Laryngsförbundet i Söderhamn, Strokeföreningen i Uppsala, Intresseföreningen för Schizofreni i Solna och Kalmar län, Alzheimerföreningen i Sverige flera autismföreningar och Anorexikontakt i Stockholm.³⁸ Vid sidan av mer etablerade föreningar som exempelvis hemgårdar, 4H, Röda Korset och kvinnojourer finns också nya.

Hiv blev under det sena 1980-talet en samhällselig angelägenhet. Föreningen Noaks ark är en ideell frivilligorganisation som arbetar med att förebygga spridning av hiv och aids och med stöd till smittade och anhöriga. Stockholmsavdelningen, Malmöhus och Nordvästra Skåne erhöll bidrag 1993. Föreningen Mansjouren i Malmö erhöll bidrag 1993.³⁹

Den här undersökningsperiodens andra del rymmer åren 2005, 2006 och 2007. Totalt bifölls då 553 ansökningar om sammanlagt drygt 27 miljoner kr. Antal bifallna ansökningar och totalbelopp fördelade sig så här år för år:

2005	200 ansökningar	8 989 000 kr
2006	193 ansökningar	9 187 000 kr
2007	160 ansökningar	8 289 000 kr.

Det är alltså fråga om stora belopp med en relativt liten ökning sedan 1990-talet, men desto större sedan 1970-talet.

Vari består skillnaden mellan delperioderna 1993–1995 och 2005–2007? Stödet till hemgårdar är oförändrat, liksom för verksamheter med barn inom C-gruppen. Patientföreningarna är under den här perioden fortsatt många. Nya föreningar under den här perioden är exempelvis Dampens hus i Göteborg. Men det finns också nya föreningar.

Under 2000-talet syns för första gången invandrarföreningar bland ansökningarna. 2005 beviljades Islamiska ungdomsföreningen i Tensta stöd om 40 000 kr till projektet *Unga tjejer*.⁴⁰ 2006 erhöll Hidde Ioy Dhaqan 50 000 kr till *Läsverkstan*. Det är en läs- och språk-

36 Distriktet Fältbiologerna Stockholm-Uppland-Gotland, Uppsala 14/11-1994.

37 Fältbiologerna Stockholm-Uppland-Gotland, Uppsala 16/11 1995.

38 Styrelseprotokoll 1993, *Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfonds arkiv*.

39 Styrelseprotokoll 1993, *Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfonds arkiv*.

40 Styrelseprotokoll 2005 *Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfonds arkiv*.

verkstad för barn med invandrabakgrund. Samma år fick Somaliska hemspråksundervisningen och läxhjälpföreningen i Stockholm 50 000 kr till stöd för läxhjälp samt Kurdiska Ungdomsföreningen, Göteborg 50 000 kr för ungdomsprojekt som också erhöll bidrag 2007 för samma slags verksamhet. 2007 fick Somaliland i Helsingborg stöd för ändamålet ungdomsverksamhet. Denna förening ”stödjer svaga grupper i samhället /.../ för att skapa gemenskap, vänlighet och utveckling för att öka delaktighet och bryta isolering.”⁴¹ Här syns föreningen angelägen om att också lyfta fram de värden av socialisering och demokrati som i allmänhet brukar tillskrivas föreningslivets samhällliga förtjänster. Det råder med andra ord en samsyn mellan många föreningar å ena sidan och Stiftelsen å den andra. Ansökningarna är ofta formulerade så att de mer eller mindre direkt framhåller föreningslivets demokratiska och socialiserande betydelse för samhället.

Unga Örnar formulerar sig 2006 på samma sätt: Mot bakgrund av att företag flytt länet och dålig kommunal ekonomi i allmänhet framhåller ansökan att detta särskilt drabbar barn och ungdomar. ”Barn och unga som har sin uppväxt ’drivande’ på stan tappar helt tron på samhället. Var finns min demokratiska möjlighet att påverka min situation? Risken finns att dessa ungdomar känner att det enda sättet att påverka är att sätta sig utanför samhällssystemet och på olika sätt ofta då illegala, förändra sin situation/.../ För oss Unga Örnar är demokrati, solidaritet och jämlikhet de finaste orden som finns.”⁴²

Skatterevisjonen

Ändamålskravet för att stiftelser ska anses kvalificerade för begränsad beskattning är att de har till huvudsakligt ändamål att

1. främja vård och uppfostran av barn (upp till 18 år)
2. lämna bidrag för undervisning eller utbildning
3. bedriva hjälpverksamhet bland behövande
4. främja vetenskaplig forskning
5. främja nordiskt samarbete, eller
6. stärka Sveriges försvar under samverkan med militär eller annan myndighet.

Under början av 2000-talet kom hanteringen av stiftelsernas begränsade skatteplikt att förändras. Antagligen berodde det på att skattemyndigheten fick ökade resurser att kontrollera stiftelsers bidragsgivande. Detta kom att få konsekvenser och har förändrat inte bara Stiftelsen utan alla stiftelsers verksamhetsstöd, eftersom risken är stor att stiftelsernas hela resultat beskattas. Det skulle för Stiftelsen betyda åtskilliga miljoner i skatt varje år, som annars kan användas i stödverksamheten. För att behålla den begränsade

41 Årsmötesprotokoll 2006, *Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfonds arkiv*.

42 Ansökan från Unga Örnar Sörmland, 9 september, 2006, *Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfonds arkiv*.

beskattningsplikten skärptes kraven på att stödet ska gå till vård och fostran av unga. För att kunna få bidrag blir det därför viktigt att lyfta fram barnen i föreningsverksamheterna.

Reumatikerförbundet i Partille skriver exempelvis i sin ansökan att den är ”en handikapporganisation med 280 medlemmar, varav en del barn och ungdomar.”⁴³ Just den här ansökan bifölls, inte för att verksamheten också rymmer barn, utan för att ändamålet rymdes inom ramen för stadgarna om begränsad skatteplikt. Men kanske ansåg Reumatikerförbundet i Partille det viktigt att framhålla detta. I princip har allt stöd till vuxna blivit lidande av det nya förfarandet, i synnerhet stöd till missbrukare och psykiskt och fysiskt funktionshindrade personer.

Länkarna är exempel på en förening som har fått minskat stöd, eftersom verksamheten inte rymms inom ramen för de särskilda ändamålskraven om vård och fostran av unga eller av om en klart definierad utbildning. Länkarna erbjuder vuxna kamratstöd och gemenskap. Detsamma gäller många patientföreningar vars verksamhet syftar till stöd och avlastning av anhöriga. Stöd till fysiskt och psykiskt behövande vuxna har i stort sett försvunnit.

En annan komplikation gäller den övre åldersgränsen för anslag till barn. När statsanslag ges till unga är den övre formella gränsen 25 år. Men för Stiftelsen får bidrag ges upp till max 18 år, vilket har skapat problem med finansieringen hos många föreningar. 7 procent av det som delas ut kan dock ”slinka igenom” utan att hela resultatet beskattas. 2005 och 2006 beviljades ansökningar från Gula änglarna till ändamålet att hjälpa hemlösa.⁴⁴ Den bör betraktas som en av de få föreningar som med det nya förfarandet trots allt kunde beviljas stöd.

Med det nya skatteförfarandet ges sålunda stöd till större föreningar med etablerad organisation som är transparent för skattelagstiftningen. Medlen har därmed kommit att ges till centralförbund och större organisationer som KFUM och Fritidsgårdar som i sin tur kan stärka sina lokalavdelningar. Men 4H, som sedan 1960-talet arbetat för barn och ungdomar genom stöd från Stiftelsen, är en organisation som Stiftelsen tvingats ge allt mindre stöd under 2000-talet. 2005 och 2006 gavs 30-talet lokalavdelningar stöd men bara 10 stycken 2007. Stiftelsens sekreterare Eric Edlund menar att den verksamhet som 4H bedriver i skattehandläggarnas ögon alltför mycket liknar vanlig, privat fritidsverksamhet. Det vårdande inslaget anses alltså vara för svagt, varför bidrag inte kan beviljas. Men det saknas ännu rättsfall där ärenden som detta har prövats juridiskt.

Det råder alltså osäkerhet om den begränsade skatteplikten, och Stiftelsen tenderar att vara mycket försiktig i anslagsgivandet. Stiftelsen tvingas avslå ett stort antal ansökningar som de under tidigare år bifallit. Sålunda kringskärs frivillig social verksamhet för barn och ungdomar.

43 Reumatikerförbundet i Partille, 2006-09-10, *Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfonds arkiv*.

44 Årsmötesprotokoll 2005, *Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfonds arkiv*.

Enligt Eric Edlund avlogs före revisionen endast ansökningar som klart och tydligt frångick stadgarna, exempelvis från enskilda personer. 2007 avlogs inte mindre än 214 ansökningar. Ansökningar som inte entydigt riktas till stödverksamhet för barn eller till utbildning avslås. Stiftelsen ger inte längre anslag till socialiserande aktiviteter som bifölls under 1960- och 1970-talen och stöd till anhöriga. Stora verksamhetsområden faller således utanför bidragsgivningen, till exempel socialt stöd för vuxna. Stöd ges inte heller till missbrukare och till psykiskt och fysiskt funktionshindrade personer, trots att dessa grupper är i stort behov av frivillig social stödverksamhet.

Den stora frågan är givetvis vad som händer med föreningslivet när Stiftelsen anser sig tvingad att avslå ansökningar av skattetekniska skäl och inte på grund av den verksamhet ansökningarna syftar till. Samtidigt har Stiftelsens ekonomiska resurser ökat relativt sett genom placeringar av fondens medel. Fler ansökningar bifalls under den här perioden och summorna är mycket stora.

Efter revisionen faller fler utanför stadgarna. Dessa nya krav bidrar dock inte till att statskassan ökar inkomsterna. Stiftelsen och stiftelser i allmänhet styr bara över stödet till ansökningar som anses säkra. Konsekvensen av revisionens blir således att stödet riktas. Det återhållsamma stödet under senare år har även fört med sig att föreningar slutat söka bidrag hos Stiftelsen

Sammanfattning och slutsatser

Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfonds snart 90-åriga historia speglar en omvälvande socialhistoria i Sverige. När Stiftelsen kom till 1920 var den i hög grad en filantropisk skapelse. Industrialisering och den snabba inflyttning till städerna skapade många sociala missförhållanden i städerna, som trångboddhet och dåliga bostäder. För många människor innebar det fattigdom och social nöd. Hemgårdarna växte fram i dessa miljöer för att på plats stävja problemen. Verksamheten gick ut på att avhjälpa de mest akuta försörjningsproblemen, men var också inriktad på att genom aktiviteter stärka människors känsla av gemenskap med varandra och tilltro till framtiden.

Kvinnors villkor var många gånger kärva i det tidiga 1900-talets Sverige. Den nya tidens ekonomiska förhållanden krockade med gamla normer om kvinnliga försörjningsformer. Samma år som de första ansökningarna om stöd för kvinnor som levde på marginalerna bifölls av Stiftelsen kunde kvinnor för första gången rösta i riksdagsvalet. Det var en tid av stora omvandlingar. Handikapporganisationer erhöll även stora anslag under den här första perioden.

Under 1960- och 1970-talen kom patientföreningar av olika slag att på allvar synas i ansökningsfloran. Därutöver syns Stiftelsen under den här perioden ha bifallit ansökningar till fostrande och socialiserande verksamhet. Om det under Stiftelsens första årtionden fanns ett behov av stöd för marginaliserade grupper, såsom kvinnor och barn utan försörjning, är behoven under 1960-talet mer långsiktigt ställda. Det är inte de omedelbara fysiska behoven som står i centrum utan stöd föreningslivet, inte alltid med direkt socialhjälpanslutning. Fältbiologerna och dess lokalavdelningar erhöll stort stöd under den här perioden och detta kan ses som ett uttryck för att Stiftelsen sätter stort värde på föreningslivet som sådant.

Den här perioden visar även intressanta inbördes skillnader. På 1960-talet utgick fortfarande stöd till Vita Bandföreningar. Under 1970-talet finns inte en enda sådan ansökan beviljad. Men under 1990- och 2000-talen gick återigen stort stöd till utsatta kvinnor genom de många kvinnojourerna runt om i landet. Sveriges första kvinnojour bildades 1978, och möjligen finns ansökningar från jourer i fondens arkiv också från 1980-talet. Hur ska skillnaderna förstås mellan 1960-talets vita band och semesterhemsanslag å ena sidan och 1970-talets avsaknad av kvinnostöd å den andra?

Den tredje perioden visar förändringar gentemot de föregående perioderna men också stora likheter. Även här ges stora anslag till hemgårdar eller fritidsgårdar som de numera kallas, liksom till kvinnojourer, 4H och KFUM. Hemgårdarna kan stå som exempel för Stiftelsens stödverksamhet – att på plats göra en insats för barn och ungdomar är att stärka dem för framtiden. Ett andra exempel är Vita Band- och husmodersföreningarna.

Dessa föreningar stöttade kvinnor. Stiftelsen har i hög grad gett bidrag till kvinnor i samhällets marginaler och gör så fortfarande. Det svenska 1900-talet är ett omvälvande sekel i socialpolitiskt hänseende, men det är även tiden då normer kring manliga och kvinnliga försörjningsformer luckras upp. I detta skede hamnade många ogifta kvinnor i osäkra försörjningsförhållanden.

Under 2000-talet syns bland Stiftelsens beviljade ansökningar för första gången invandrarföreningar, men där finns också patientföreningar som sökt stöd allt sedan 1960-talet. 1990-talet var tiden för stora indragningar av statligt stöd till många föreningar.

Under det tidiga 2000-talet kom Stiftelsens, och andra stiftelsers, begränsade skatteplikt att tolkas på ett nytt sätt av landets skattejurister. Det innebär att färre ansökningar kan beviljas och att fondens frihet att själv råda över stödet kringskärs. Stora delar av stödet till vuxna har försvunnit, exempelvis sådan verksamheten som går ut på att erbjuda gemenskap och stöd till vuxna. Fältbiologerna är en annan typ av förening inom denna kategori, liksom sportklubbar. Här är det inte fråga om socialt stöd i fysiskt vårdande bemärkelser utan snarare om social fostran och gemenskap. Men när Stiftelsen inte längre kan stötta verksamheter som dessa, för detta med sig att den grupp som tidigare haft det största stödet, nu har det minsta. Uppenbarligen begränsar skatteförfarandet Stiftelsen i dess stödverksamhet. Frågan är naturligtvis i vilken omfattning detta påverkar människor som är i behov av socialt stöd men också vad detta på lång sikt innebär för ett annars fritt och obundet föreningsliv.

Möjligen kan 1960-talets förhållandevis få ansökningar spegla ett relativt socialt välstånd som i viss mån brutits under det senaste decenniet. Åter kan ansökningarna spegla behovet av den ideella sektorns betydelse för social hjälpverksamhet samt statens bristande förmåga att sörja för densamma. Vem ska egentligen ta hand om oss när vi inte kan göra det själva – under ålderdomen, efter förlossning, vid sjukdom eller funktionsnedsättningar?

Den här pilotstudien pekar fram mot frågor som är angelägna att besvara: i vilken grad bidrar Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfond till den ideella sektorn, i relation till andra stiftelser? I vilken grad kompletterar stiftelser ett offentligt stöd som växt fram under åren – eller fyller stiftelser ”vita fläckar” på den sociala kartan? Eller har de möjligen ett annat, eget värde?

Uppenbarligen kom Stiftelsen till i en tid då det fanns ett stort samhälleligt behov av frivillig social hjälpverksamhet. Vad kommer Stiftelsen att spela för roll i framtiden? Det satsas stora summor i privata stiftelser både i Sverige och utomlands. Är detta en produkt av att den statliga välfärdens omfattning minskar, eller är detta två samverkande faktorer, det vill säga att statens anslag kan minska därför att den ideella välfärden växer? Och hur ska stödet tolkas innehållsligt, stödet till kvinnor exempelvis? Har Stiftelsen stöttat kvinnor i en samhällelig emancipatorisk strävan eller i en mer traditionell kvinnoroll? Vidare, hur arbetar Stiftelsen styrelse? Återspeglas ideologiska föreställningar i styrelsen när bidrag ska fördelas?

Slutligen, kommer den tilltagande byråkratiseringen att skärpa kraven på de aktivas juridiska kompetenser i de stödsökande föreningarna såväl som i Stiftelsens styrelse? Om så är fallet, leder detta till professionalisering av stiftelsers verksamhet? Och vad får detta för betydelse för den fortsatta förvaltningen och driften av ett brett lokalt och regionalt föreningsliv?

Referenser:

Källor:

Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfonds arkiv:

Årsmötesprotokoll 1961–1966

Årsmötesprotokoll 1971–1975

Årsmötesprotokoll 1993–1995

Årsmötesprotokoll 2005–2007

Svarta pärmen

Fördelning av anslag i kronor från Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfond under 30 år eller till och med den 31/12 1949.

Litteratur:

Amnå, Erik, ”Det mångtydiga mellanrummet. Några utländska forskningsimpulser”, Erik Amnå (red) *Medmänsklighet att hyra? Åtta forskare om ideell verksamhet*, 1995.

Aronsson, Peter, *Bönder gör politik. Det lokala självstyret som social arena i tre smålandssocknar 1680–1950*, 1992.

Bengtsson, Staffan, ”Varför får jag inte gå med dit fram?” *Medborgarskap och den offentliga debatten om dövstumma och blinda 1860–1914*.

Helena Bergman, *Att fostra till föräldraskap. Barnavårdsmän, genuspolitik och välfärdsstat 1900–1950*, 2003.

Carlsson, Christina, ”Patientföreningarna som företrädare och röst”, (red) Lars Svedberg & Lars Trägårdh, *Det civila samhället som forskningsfält. Nya avhandlingar i ett nytt sekel*. 2006.

Förhammar, Staffan, *Från tärande till närande. Handikappbildningens bakgrund och socialpolitiska funktion i 1800-talets Sverige*, 1991.

Förhammar, Staffan, *Med känsla eller förnuft? Svensk debatt om filantropi 1870–1914*, 2000.

Gullberg, Eva, *Det välnärda barnet. Föreställningar och politik i skolmältidens historia*, 2004.

Hagberg, Anna, ”En kvinna i tiden. En studie om prinsessan Eugénies filantropiska verksamhet på Gotland under senare delen av 1800-talet”, *Socialhistoria i Linköping*, nr 21, 2007.

Lotta Holme, *Konsten att göra barn raka: Ortopedi och vanförevård i Sverige till 1920*, 1996.

Jeppsson Grassman, Eva & Lars Svedberg, ”Frivilligt socialt arbete i Sverige – både mer och mindre”, Erik Amnå (red) *Medmänsklighet att hyra? Åtta forskare om ideell verksamhet*, 1995.

Jonsson, Malin, *Kvinnors arbete och hushållens försörjning. Vävinkomsternas betydelse för hushållsekonomin i Siljansbygden 1938–1955*, 2006.

Kärholm, Sara, *Konsten att lägga pussel. Deckaren och besvärjandet av ondskan i folkhemmet*, 2005

Larsson, Jan, *Hemmet vi ärvde. Om folkhemmet, identiteten och den gemensamma framtiden*, 1994.

Lundgren, Camilla, ”Att föda barn: en studie av relationen mellan produktion och reproduktion med tyngdpunkt på 1940-talet genom material som Vita Bandet i Helsingborg har lämnat efter sig”, opublicerad C-uppsats, Linköpings universitet 1996.

- Mral, Brigitte *Talande kvinnor: kvinnliga retoriker från Aspasia till Ellen Key*, 1999.
- Myrdal, Alva, ”Den nyare tidens revolution i kvinnans ställning”, *Kvinnan, familjen och samhället*, (red) Alva Myrdal, m fl, 1938.
- Qvarsell, Roger, ”Mellan familj, arbetsgivare och stat. En idéhistorisk essä om det sociala ansvarets organisering under två århundraden”, Erik Amnå (red) *Medmänsklighet att hyra? Åtta forskare om ideell verksamhet*, 1995.
- Seifarth, Sofia, *Råd i radion. Modernisering, allmänhet och expertis 1939–1968*, 2007.
- Sjögren, Mikael, *Fattigvård och folkuppfostran: Liberal fattigvårdspolitik 1903–1918*, 1997.
- Taussi Sjöberg, Marja & Tinne Vammen, *På tröskeln till välfärden: Vägörensreformer och arenor i Norden 1800–1930*, 1995.
- Waltersson, Kent, *Bildning för livet. Framtidsstrategier och bildningssträvanden i Tengene JUF, 1930–1960*, 2005.
- Wikström, Filif & Stefan Einarsson, *Foundations in Sweden. Their Scope, Roles and Visions*, 2004.

Publikationer från Enheten för forskning om det civila samhället, Ersta Sköndal högskola

Skriftserie

26. Engel Charlotte (2006). *Svenska kyrkans sociala arbete - för vem och varför? En religionssociologisk studie av ett diakonalt dilemma.*
25. Johansson Göran (2005). *Särlaregnets tid. Fragment och bilder från Betania - pingstförsamling i och ur tiden.*
24. Karlsson Magnus, Borkman Thomasina, Munn-Giddings Carol och Smith Lesley (2005). *Self-help Organizations for Mental Health - a Cross-National Study.*
23. Blennberger Erik, Habermann Ulla och Jeppsson Grassman Eva (2004). *Genus och civilt samhälle.*
22. Lundström Tommy (2004). *Teorier om frivilligt socialt arbete. En diskussion om forskningens läge och organisationernas framtid.*
21. Johansson Göran (2003). *Att räcka varandra handen. Mångsidig, entydig, kontinuerlig - narkotikaprevention i norra Örebro län.*
20. Engel Charlotte (2002). *För en ny tid? Förskjutning eller förnyelse - en inventering av diakonins dilemma.*
19. Hansson Jan-Håkan och Wijkström Filip (2001). *Civilt samhälle, social ekonomi eller nonprofit? Fallet Basta Arbetskooperativ. Slutrapport från ett forskningsprojekt.*
18. Meeuwisse Anna (2001). *Ett högriskprojekt. Om missbrukarrehabilitering på Basta Arbetskooperativ.*
17. Jeppsson Grassman Eva (2001). *Medmänniska och anhörig. En studie av informella hjälpsatser.*
16. Johansson Göran (2001). *Välsignelse eller förbannelse? Om koka och kokabruk.*
15. Johansson Göran (2001). *Varför hade Moses en syster? Antropologiska aspekter på berättelser och föreskrifter ur moseböckerna.*
14. Karlsson Magnus (2000). *Delade erfarenheter – om självhjäpsgrupper i Sverige.*
13. Forssell Emilia (1999). *Äldres död – anhöriga och personal berättar.*
12. Johansson Göran (1998). *Saligare att ge – om givandets problem – ett missionsexempel.*
11. Johansson Göran (1998). *Det lilla extra – om frivilligcentralen i Tyresö.*
10. Lundström Tommy (1997). *Barnvårdsorganisationer vid två sekelskiften – frivilligt barnvårdsarbete förr och nu.*
9. Karlsson Magnus (1997). *Självhjäpsgrupper i Sverige – en introduktion.*
8. Jeppsson Grassman Eva (1997). *För andra och för mig – det frivilliga arbetets innebörder.*
7. Johansson Göran (1997). *För mycke jag, för lite Jesus – LP-stiftelsens vård av missbrukare sedd ur ett socialantropologiskt perspektiv.*
6. Stål Rolf (1997). *De mest utsatta – om människors kapacitet och behov av socialt stöd.*
5. Johansson Göran (1997). *Möta bin, möta sig själv – en studie av arbetet vid Stiftelsen Noaks Ark-Röda korset.*
4. Lundström Tommy och Wijkström Filip (1995). *Från röst till service? – den svenska ideella sektorn i förändring.*
3. Nordfeldt Marie (1994). *Frivilliga organisationers insatser för hemlösa.*

2. Jeppsson Grassman Eva (1994). *Third Age Volunteering in Sweden*.
1. Bergmark Åke (1994). *Från bidrag till ersättning? – om kommunernas stöd till de frivilliga organisationerna inom den sociala sektorn*.

Arbetsrapportserie

59. Engel, Charlotte (2009). *Hemlöshet - många ansikten mångas ansvar? En uppföljande studie av ansökningar om utvecklingsmedel för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden*.
58. Gullberg Eva, Kassman Anders och Waltersson Kent (under utgivning). *Ungdomar, civilsamhälle och stat. En översikt kring historiska relationer och en om samtida teorier*.
57. Sandén, Annika (2009). *Stiftelsen Kronprinsessan Margaretas Minnesfond - 90 år av stöd till frivillig social hjälpverksamhet*.
56. Engel, Charlotte (2008). *Erstabacken. En studie av ett medicinskt boende för svårt sjuka hemlösa*. Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
55. Engel, Charlotte (2008). *Mind the Gap! En empirisk studie av Lugna gatan i Göteborg och Malmö samt United Sisters i Uppsala*. Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
54. Nordfeldt Marie (2008). *Ideell sektor och stat som partners i ungdomsarbete. Utvärdering av Equal Outstanding*. Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
53. Björktomt Siv-Britt (2007) *Ersta flickhem – Länna hemmet och Marsta gård. En studie över två hvb-hem för traumatiserade flickor*. Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
52. Olsson Lars-Erik (2007). *Ett delvis ensamt liv. En studie av människor som inte deltar i föreningslivet*. Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
51. Olsson Lars-Erik och Blomquist Lena (2007). *Värden som grund. Arbete i en ideburen vård- och omsorgsorganisation*. Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
50. Engel Charlotte (2007). *Vidgade cirklar. En kritisk granskning av arbetsmarknadsprojektet Skapa goda cirklar*. Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
49. Grosse Julia (2007). *Nordisk tillitsforskning. En kartläggning och värdering av det vetenskapliga läget*. Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
48. Björktomt Siv-Britt (2007). *Personalens möte med utsatta flickor – arbete mot bedersrelaterat våld*. Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
47. Grosse Julia (2007). *Rädda barnen – en organisation i förändring. En studie om barnrättsaktiviteter på det lokala planet*. Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
46. Habermann Ulla (2007). *Kvinnor på toppen – om kvinnor, idrott och ledarskap*. Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
45. Nordfeldt Marie (2007). *Hemlösa barnfamiljer i Hässelby-Vällingby - utvärdering av projektet Steget före*. Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
44. Börjeson Bengt och Dovbnya Svatoslav V (2007). *Barnhem 4 i Pavlovsk - ett projekt för att utveckla en alternativ barnomsorg till institutionsvården för utvecklingsstörda*. Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
43. Grosse Julia (2006). *Volontärprogram riktade till ungdomar. En introduktion till ett nygammalt fenomen*. Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
42. Kassman Anders (2006). *Inte bara uteliggare - Sökande och avslutade klienter vid Enheten för hemlösa i Stockholm*. Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
41. Hammare Ulf (2006). *Pappor som brukade. Om en gruppverksamhet vid Ersta Vändpunkten*. Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>

40. Vamstad Johan (2006). *A literary overview of the Swedish civil society research*. Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
39. Olsson Lars-Erik, Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (under utgivning). *Medborgarnas insatser och engagemang i civilsamhället - några grundläggande uppgifter från en ny befolkningsstudie*. Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
38. Grosse Julia (2005). *Nonprofitorganisationer inom vård och omsorg. En explorativ genomgång av kunskapsläget i Sverige, Kanada och Storbritannien*. Elektroniskt utgiven på vår hemsida <http://www.esh.se>
37. Björktomta Siv-Britt (2005). *Unga kvinnor, frihet och beder - om socialt arbete och hedersrelaterat våld*.
36. Jegermalm Magnus och Sundh Kenneth (2005). *Social mobilisering i frivillig regi. En studie av Svenska Röda Korsets arbete med lokala utsatthets- och kapacitetsstudier*.
35. Börjeson Martin (2005). *Med kunskap som grund? Om relationen mellan kunskap och praktik i fyra kommuners sociala arbete med bemyndighetsfrågor*. Elektroniskt utgiven på vår hemsida <http://www.esh.se>
34. Alwall Jonas (red.) (2004). *Vägar till kvalitetsutveckling inom socionomutbildningen. Rapport från ett pedagogiskt utvecklingsprojekt*.
33. Börjeson Martin (2004). "Vi vet inte vilka metoder vi ska använda" - Om relationen mellan kunskap och praktik i Stockholms kommuns sociala arbete med bemyndighetsfrågor 1965-2000.
32. Christiansson Elisabeth (2003). "Först och framför allt själen". *Diakonins tankevärld omkring år 1850*.
31. Engel Charlotte (2003). *Volontärer – för vem och för vad? Kritisk granskning av en verksamhet inom Stiftelsen Stora Sköndal*.
30. Engel Charlotte (2003). *Fri eller förankrad? En empirisk studie av volontärverksamhet och ideella insatser inom Stiftelsen Stora Sköndal*.
29. Nordqvist Ola (2004). *Ersta Vändpunktens vuxenprogram – En studie av deltagarnas värderingar och upplevelser*.
28. Forssell Emilia (2002). *Anhöriga till äldre invandrare med offentlig äldreomsorg. En fallstudie*.
27. Whitaker Anna (2002). *Att dela den gamlas sista tid – En studie av anhöriga på sjukhem*.
26. Orsholm Ingrid (2002). *Mellan hem och institution – Flexibel avlösning för anhöriga till demenssjuka*.
25. Jegermalm Magnus (2002). *Anhörigstöd – en uppföljningsstudie av kommuners och frivilligorganisationers stöd till äldres anhöriga*.
24. Bodin Magnus (2002). *Församlingar ger ekonomiskt bistånd – ett uttryck för diakoni i Stockholms stad*.
23. Orsholm Ingrid (2002). *Anhörigengagemang – Två studier på Gotland*.
22. Olby Britta (2001). *Väntjänst och välfärd – ett brukarperspektiv*.
21. Bender Christine och Holmberg Carin (2001). *När alla sköter sitt... – Hur ser stöd och hjälp ut till misshandlade kvinnor i kommuner utan kvinnojour?*
20. Jess Kari (2001). *Effektivitet, brukarmedverkan och kommunala bidrag – en utvärdering av mål, resurser, insatser och brukarkommunikation inom sociala frivilligorganisationer i Stockholm*.
19. Orsholm Ingrid (2001). *Anhörigskapets variationer – Åtta berättelser från hjälpgivare i olika miljöer*.
18. Forssell Emilia (2000). *Anhörig till äldre invandrare – en fallstudie av anhöriga till äldre utomeuropeiska invandrare utan offentlig äldreomsorg*.
17. Jegermalm Magnus och Whitaker Anna (2000). *Upptäckten av anhöriga? – kommuners och frivilliga organisationers stöd till äldres anhöriga i Stockholms län*.
16. Trygged Sven (2000). *Från fristuga till friskola – ett föräldrakooperativ i förändring*.
15. Hansson Jan-Håkan, Jegermalm Magnus och Whitaker Anna (2000). *Att ge och ta emot hjälp. Anhöriginsatser för äldre och anhörigstöd – en kunskapsöversikt*.

14. Holmberg Carin (2000). *Aspekter av kvinnosynen i missbruksbehandling – empiriska exempel och teoretiska funderingar.*
13. Karlsson Magnus (2000). *Bara en alkoholist kan förstå en alkoholist – deltagare i självhjälpsgrupper berättar.*
12. Olsson Lars-Erik (2000). *På olika villkor – samverkan mellan kommun och frivillig organisation.*
11. Meeuwisse Anna (1999). *Debatten om välfärdsstaten och det civila sambället.*
10. Olsson Lars-Erik (1998). *Givande och tagande – interaktion mellan frivilliga organisationer och kommuner.*
9. Amnå Erik, Lundström Tommy och Svedberg Lars (2000). *Three Essays on Volunteerism and Voluntary Organisations.*
8. Jess Kari (1998). *Kvalitet för brukare – frivilligt socialt arbete ur ett brukarperspektiv.*
7. Trygged Sven (1998). *Making Work Work.*
6. Forssell Emilia (1998). *Anbörigas organisering – en studie av två anörigföreningar.*
5. Forssell Emilia (1998). *Vilka är förlorarna? – om utsatta grupper i välfärden på 1990-talet.*
4. Olby Britta (1997). *"Gör sjukhuskyrkan någon nytta?" – en studie av attityder till sjukhuskyrkan.*
3. Hansson Jan-Håkan och Wijkström Filip (1997). *Basta – beskrivning och analys av ett arbetskooperativ.*
2. Boklund Ann (1997). *Paraphy för social frivillighet? – granskning av Forum för frivilligt socialt arbete de tre första verksamhetsåren.*
1. Granath Kristina (1997). *"Det var så mycket jag inte förstod..." – en intervjuundersökning med vuxna barn till psykiskt sjuka föräldrar.*

Särtrycksserie

11. Svedberg Lars och Vamstad Johan (2006). The civil society and the provision of welfare – ideological visions and social realities. I Aila-Leena Matthies (red.) *Nordic civic society organizations and future of welfare services – A model Europe? Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.*
10. Lundström Tommy och Svedberg Lars (2003). The Voluntary Sector in a Social Democratic Welfare State - The Case of Sweden. I *Journal of Social Policy*, årgång 32, nr 2.
9. Svedberg Lars (2001). Spelar ideella och informella insatser någon roll för svensk välfärd? I Marta Szebehely (red.) *SOU 2001:52. Välfärdstjänster i omvandling. Forskarantologi från Kommittén Välfärdsbokslut.*
8. Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (1999). Medborgarskapets gestaltningar – insatser i och utanför föreningslivet. I Erik Amnå (red.) *SOU 1999:84. Civilsambället. Demokratiutredningens forskarvolym nr. 8.*
7. Lundström Tommy och Svedberg Lars (1998). Svensk frivillighet i internationell belysning – en inledning. I *Socialvetenskaplig Tidskrift*, årgång 5, nr 2-3.
6. Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (1996). Voluntary Action in a Scandinavian Welfare Context: the Case of Sweden. I *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, årgång 25, nr 4.
5. Lundström Tommy (1996). The State and Voluntary Social Work in Sweden. I *Voluntas*, årgång 7, nr 2.
4. Svedberg Lars (1996). Frivillighet som ideologiskt slagträ och faktisk verksamhet. I *Ojämlighet från raggan till graven – på väg in i 2/3-sambället*. FKF Fakta.
3. Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (1995). Frivilligt socialt arbete i Sverige – både mer och mindre. I Erik Amnå (red.) *Medmänsklighet att hyra? Åtta forskare om ideell verksamhet*. Örebro: Libris.
2. Lundström Tommy (1995). Staten och det frivilliga sociala arbetet i Sverige. I Kurt Klaudi Klausen & Per Selle (red.) *Frivillig organisering i Norden*. Oslo: Tano.

1. Lundström Tommy (1995). Frivilligt socialt arbete under omprövning. I *Socialvetenskaplig Tidskrift*, årgång 2, nr 1.

Metodbokserie

1. Norlin Lena och Olsson Lars-Erik (2000). *Partner sökes – Samverkan mellan kommuner och frivilliga organisationer*.
2. Sjöberg Malena (red.) (2001). *Men hur mår Du själv? – Om stöd till dem som vårdar anhöriga*.
3. Engel Charlotte (2003). *Se det som är. Diakonal inventering i brytningstid*.
4. Karlsson Magnus (2007). *Vänskap och arbete? En dokumentation och utvärdering av Fountain House i Stockholm*.

Övriga publikationer i urval

- Whitaker, Anna (2010). The body as existential midpoint - the aging and dying body of nursing home residents. *Journal of Aging Studies* (kommande, accepterad för publicering, 2010, 24(2)).
- Brandsen Taco, Kendall Jeremy, Nordfeldt Marie and Olsson Lars-Erik (under utgivning). *Third sector policy communities in Europe: a comparison of the UK, The Netherlands and Sweden*.
- Johansson, Göran (under utgivning). *Ett nådens tillstånd. Samtal om tillit med andliga ledare i Katrineholm*. Stockholm: Ersta Sköndal högskola/Fritzes förlag.
- Olsson, Lars-Erik, Nordfeldt, Marie, Larsson, Ola och Kendall, Jeremy (under utgivning). "Sweden: When strong third sector historical roots meet EU policy processes". I J. Kendall (red.) *Handbook of third sector policy in Europe*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Trägårdh Lars (under utgivning). *Från SSUs folkrörelser till civilsambälle: Staten och sambället i det moderna Sverige*.
- Forssell, E (2009) . Anhörigomsorg i migrantfamiljer. Integrationsprocesser och kulturalisering. Kapitel i *Innvandrarskap inom äldreomsorg*, Magnusón, Finnur & Torres, Sandra (red.). Gleerups förlag.
- Forssell, E (2009). Vad görs i civilsamhället för ökad integration? Äldre och unga i fokus. Artikel i *Innvandrare & Minoriteter*.
- Jegermalm, Magnus, & Jeppsson Grassman, Eva (2009). Caregiving and Volunteering among Older People in Sweden – Prevalence and Profiles. Accepted for publication in *Aging & Social Policy*, January 23, 2009.
- Johansson, Göran (2009). *Den måste finnas. Anteckningar om grundläggande tillit*. Stockholm: Ersta Sköndal högskola/Fritzes förlag.
- Trägårdh, Lars (2009). *Civilt sambälle kontra offentlig sektor. En förnyad granskning*. Stockholm: SNS Förlag.
- Whitaker, Anna. (2009). Family involvement in the institutional eldercare context. Towards a new understanding. *Journal of Aging Studies*, (kommande, accepterad för publicering, 2009, 23(3)).
- Whitaker, Anna (2009). *Åldrande, död och anhörigskap inom äldreomsorgen*. Malmö: Gleerups förlag (i tryck).
- Whitaker, Anna (kommande). Death talk among the oldest old - a way to justify the wish to die? (under arbete).
- Åberg, Pelle (under utgivning). Transnational Translation - Cooperation between Swedish and Estonian Popular Education Organizations. I Wijkström, Filip & Zimmer, Annette (reds.) *The Nordic Light Revisited - Scandinavian Civil Society in A New Era*.
- Blennberger, Erik & Hansson, Mats J. (red) (2008). *Diakoni - tolkning, historik, praktik*. Stockholm: Verbum förlag.
- Börjeson, Bengt (2008). *Förstå socialt arbete – en grundbok*. Stockholm: Liber.

- Jegermalm, Magnus (2008). *Informal Care and Support for Carers: The Case of Sweden*. Saarbrücken: VDM Verlag.
- Jegermalm, Magnus, & Jeppsson Grassman, Eva (2008). *Patterns of Informal Help and Caregiving in Sweden: a 13-year Perspective*. (Submitted)
- Jegermalm, Magnus, & Henning, Cecilia (2008). *Older People as Informal Caregivers in Sweden – Patterns of Support Among Caregivers and Care Recipients* (Submitted).
- Karlsson, Magnus (2008). *Arbetsinriktad rehabilitering för personer med psykiska funktionshinder*. Lund: Studentlitteratur.
- Kassman, Anders (2008). Mot en kunskapsbaserad ungdomspolitik? – Processutvärdering av Ungdomsstyrelsens satsning på förebyggande och främjande ungdomsverksamhet. I *Ungdomsstyrelsens skrifter 2008:8*
- Larsson, Jan (2008). *Folkhemmet och det europeiska buset. Svensk välfärdsstat i omvandling*. Stockholm: Hjalmarsson & Högberg Bokförlag.
- Olsson, Lars-Erik och Nordfeldt, Marie (2008). Homelessness and the Tertiary Welfare System in Sweden - The Role of the Welfare State and Non-profit Sector. *European Journal of Homelessness*. Volume 2, December 2008.
- Olsson, Lars-Erik (2008). Civila samhället och utsatta medborgare exemplet hemlöshet. *Socialmedicinsk tidskrift* nr 1/2008.
- Olsson, Lars-Erik (2008). *Frivilligt arbete bland äldre och hälsa - Medborgarundersökning 2005*. Vårdalsstiftelsen.
- Olsson Lars-Erik, Nordfeldt, Marie, Larsson Ola, and Kendall, Jeremy (2008). The third sector and the policy process in Sweden - path dependence and opportunity structures. In *Handbook of third sector policy in Europe*. Edward Elgar (ed.) Kendall.
- Svedberg, Lars och Trägårdh Lars (2008). Ungdomar, civilsamhälle och välfärd. I *Fokus 07*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Pestoff, Victor (2008). *A Democratic Architecture for the Welfare State. Promoting citizen participation, the third sector and co-production*. London & New York: Routledge.
- Pestoff, Victor & Taco Brandsen (eds) (2008). *Co-production. The Third Sector and the Delivery of Public Services*. London & New York: Routledge.
- Brandsen, Taco & Victor Pestoff (2008). Co-production. The Third Sector and the Delivery of Public Services. An Introduction, Ch. 1 in *Co-production. The Third Sector and the Delivery of Public Services*; V. Pestoff & Brandsen, T. (eds). London & New York: Routledge.
- Pestoff, Victor (2008). Citizens and Co-production of Welfare Services: Childcare in eight European countries, Ch. 2 in *Co-production. The Third Sector and the Delivery of Public Services*; V. Pestoff & Brandsen, T. (eds). London & New York: Routledge.
- Pestoff, Victor, S. Osborne, & T. Brandsen (2008). Patterns of Co-production in Public Services: Some concluding thoughts, Ch. 8 in *Co-production. The Third Sector and the Delivery of Public Services*; V. Pestoff & Brandsen, T. (eds). London & New York: Routledge.
- Pestoff, Victor (2008). Co-production, the third sector and functional representation in Sweden, Ch. 10 in *The Third Sector in Europe. Prospects and challenges*, Osborne, S. (ed.). London & New York: Routledge.
- Pestoff, Victor (2008). Democratic Governance: Co-Production, the Third Sector and Citizen Participation in the Provision of Social Services, *Good Governance Quarterly*.
- Pestoff, Vitor (2008). The development and future of the social economy in Sweden Ch. 3 in *The Third Sector in Europe* (2004), Evers, A. & J-L. Laville (eds); Cheltenham & Northampton: Edward Elgar Publ., (translated and printed in Polish) in *Third Sector for the advanced - A Reader*, Warsaw: Klon/Jawar Association.

- Pestoff, Victor (2008). Democratizing Medical and Health Care – the Japanese Example, solicited by the Institute of Nonprofit Health Care Cooperation, Nagano, Japan (translated for the) *INHCC Review*.
- Pettersson, Thorleif (2008). Religious commitment and socio-political orientations. Different patterns of compartmentalisation Among Muslims and Christians. I J Haynes (ed), *The Handbook of Religion and Politics*, (ed) Jeff Haynes, London: Routledge.
- Pettersson, Thorleif (2008). Changing Swedish Civic Orientations: From solidarity to Activism. I T Pettersson & Y Esmer (eds) *Changing Values, Persisting Cultures*. Leiden: Brill
- Pettersson, Thorleif (2008). Unga sjunga med de gamla. En jämförande analys av grundläggande värderingar och uppfattningar om demokrati och politik bland blivande vuxna från 24 länder. Rapport 08-53, SKB AB, Stockholm.
- Whitaker, Anna (2008) Anhörigskap och anhörigstöd i särskilt boende. *Fokus på anhöriga*, nr 7. Stockholm: Socialstyrelsen, Äldre enheten. [<http://www.socialstyrelsen.se/Amnesord/aldre/anhorigfragor.htm>]
- Åberg, Pelle (2008). *Translating Popular Education - Civil Society Cooperation between Sweden and Estonia*. Stockholm: Statsvetenskapliga intstitutionen, Stockholms universitet.
- Börjeson Martin och von Essen Johan (2007). *Det sociala ledarskapet*. (FoU-rapport 2007:3). Riksidrottsförbundet.
- Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (2007). Civic Participation in the Welfare State: Patterns in Contemporary Sweden. I Trägårdh Lars (red.) *State and Civil Society in Northern Europe: The Swedish Model Reconsidered*. New York: Berghahn Books.
- Johansson Göran (2007). *Annars får man inte vara med. Missbrukarvård och kulturens täckelse – exemplet romer*. Forskningsrapport nr 1 2007. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse.
- Kassman Anders (2007). Mottagningen av sökande till Enheten för hemlösa i Stockholm. I Cecilia Löfstrand och Marie Nordfeldt (red.) *Bostadslös! Lokalpolitik och praktik*. Malmö: Gleerups förlag.
- Kassman Anders och Eva Franzén (2007). Unga vuxna utanför både skola och arbetsliv - nya etableringsmönster eller början till social utslagning? I *Agoras årsbok*.
- Kassman Anders och Eva Franzén (2007). Unga vuxna utan känd sysselsättning - Är det ett problem? I Jonas Olofsson (red.) *Utbildningsvägen - vart leder den? Om ungdomar, yrkesutbildning och försörjning*. SNS-förlag.
- Knutagård Marcus och Nordfeldt Marie (2007). Natthärbärgat som vandrande lösning. I *Sociologisk forskning* nr 4 2007.
- Knutagård, Marcus, Nordfeldt, Marie and Olsson, Lars-Erik, (2007). *Homelessness in the Swedish universalistic welfare system - the case of four municipalities*. Conference paper presented at the 2007 Meeting of The AAG, April 17-21 2007, San Francisco, CA.
- Lundåsen, Susanne (2007). *Om att bo och arbeta på gruppbostad – En pilotstudie av gruppbostad Väst i Bromma stadsdel*. Rapport, Ersta Sköndal högskola.
- Löfstrand Cecilia och Nordfeldt Marie (red.) (2007). *Bostadslös! Lokalpolitik och praktik*. Malmö: Gleerups förlag.
- Olsson, L-E (2007). *Frivilligt arbete inom idrotten. Möjlighet och ofrånkomlighet*. Riksidrottsförbundet 2007:4. Stockholm.
- Olsson L-E, (2007). Kristna organisationer och hemlöshet - relik eller nisch i det generella välfärdssystemet. I *Bostadslös* Nordfeldt and Löfstrand (eds).
- Pettersson Thorleif (2007). *Om konsten att möta en stor elefant. En jämförande studie av finländsk och svensk kultur*. Åbo: Kulturfonden för Sverige och Finland (with Sakari Nurmela).
- Pettersson Thorleif (2007). Religion at the Ballot Box. I H D Klingemann & R Dalton (eds), *Oxford Handbook of Political Behavior*, Oxford: Oxford University Press (with Yilmaz Esmer).

- Pettersson Thorleif (2007). Basic values and civic education. I B Hettne (ed) *Human Values and Global Governance. Studies in Development, Security and Culture*, New York: Palgrave McMillan.
- Pettersson Thorleif (2007). Muslim immigrants in Western Europe: Persisting value differences or value adaptation. I Mansoor Moaddel (ed) *Values and Perceptions of the Islamic and Middle Eastern Publics*, New York : Palgrave McMillan.
- Pettersson Thorleif (2007). Strong Governance and Civic Participation: Some Notes on the Cultural Dimension of the Swedish Model. I L Harryson & P Beger (eds) *Developing Cultures. Case Studies*. London: Routledge (with Dag Blank).
- Trägårdh Lars (red.) (2007). *State and Civil Society in Northern Europe: The Swedish Model Reconsidered*. New York: Berghahn Books.
- Trägårdh Lars (2007). The 'Civil Society' Debate in Sweden: The Welfare State Challenged. I Lars Trägårdh (red), *State and Civil Society in Northern Europe: The Swedish Model Reconsidered*, London and New York: Berghahn Books.
- Åberg, Pelle (2007). (Re-)Building Adult Education through Transnational Cooperation. I Vieira de Castro, Rui - Guimarães, Paula - Bron Jr, Michal - Martin, Ian - Oliveira, Raquel (reds.) *Changing Relationships between the State, the Civil Society and the Citizen: Implications for Adult Education and Adult Learning*. Braga: Unit for Adult Education, University of Minho (3-13).
- Berggren Henrik och Trägårdh Lars (2006). *Är svensken människa? Gemenskap och oberoende i det moderna Sverige*. Stockholm: Norstedt.
- Blennerberg Erik (2006). Etik för socialt arbete. I Anna Meeuwisse, Sune Sunesson och Hans Swärd(red.) *Socialt arbete – en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Börjeson Bengt (2006). Socialarbetaren och kunskapsneurosen. I Björn Blom, Stefan Morén och Lennart Nygren (red.) *Kunskap i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Börjeson Bengt (red.)(2006). *Vågor på HaVet. Tio texter om arbete och funktionsbinder*. Jönköping: ARK-tryckaren AB.
- Börjeson Bengt, Börjeson Martin och Svedberg Lars (2006). Att utveckla kunskapen i socialt arbete genom att återigen sätta praktiken i centrum. I Anna Meeuwisse, Sune Sunesson och Hans Swärd (red.) *Socialt arbete – en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Börjeson Martin och Hansson Jan-Håkan (2006). ”Om behoven av att bygga på andras kunskap.” I *Nordisk Socialt Arbeid*. Nr 2/2006, sid. 136-142.
- Christiansson Elisabeth (2006). *Kyrklig och social reform. Motiveringar till diakoni 1845-1965*. Stockholm: Artos & Norma.
- Forssell Emilia, Olsson Lars-Erik och Grosse Julia, (2006). *Välståndens offentliga organisering och utsatta medborgare. En kunskapsgenomgång och empirisk studie av medborgares erfarenheter av välfärdsorganisationers inriktning och praktiska utformning*. SOU.
- Habermann Ulla, Ottesen Laila, Pfister Gertrud & Skristad Berit (2006): *Det løser sig selv (?) - om idræt og kvindeligt lederskab*. Idrætshistorisk Årbog 2005. Institut for Idræt, Københavns Universitet.
- Jegermalm, Magnus (2006). Informal care in Sweden: a typology of care and caregivers. *International Journal of Social Welfare*. Volym 15, nr 4, sid. 332-343.
- Karlsson Magnus (2006). *Självhjälpsgrupper – teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Kassman, Anders (2006). *Med brukaren i centrum? En utvärdering av Södermalms beroendeteam*. Kompetensfonden, Stockholms stad.
- Lundåsen, Susanne (2006). Föreningars betydelse för valdeltagande. I Svedberg, Lars & Trägårdh, Lars, *Det civila sambället som forskningsfält*. Stockholm: Riksbankens Jubileumsfond/Gidlunds.
- Lundåsen, Susanne & Lobos, Cecilia (2006). *Manchestermodellen – En utvärdering av Hässelby – Vällingbys och Skärholmens projekt för elever med komplex problematik*. Rapport, Ersta Sköndal högskola

- Lundåsen, Susanne (2006). *Kunskapsbaserat socialt arbete: En utvärdering av Farsta och Skarpnäcks Kompetensfondsprojekt för en kunskapsbaserad socialtjänst med Ersta Sköndal högskola*. Rapport, Ersta Sköndal högskola.
- Nordfeldt Marie och Olsson Lars-Erik (2006) Trösklar och gränshinder på bostadsmarknaden. I Paulina de los Reyes (red.) *Om välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet*, SOU 2006:37.
- Olsson Lars-Erik och Svedberg Lars (2006). Det ideella engagemanget i Sverige. I *Sambället är större än staten*. Stockholm: Forum för Frivilligt Socialt Arbete.
- Pettersson Thorleif (2006). Religion in contemporary society: Eroded by human well-being, supported by cultural diversity. Y Esmer & T Pettersson (eds) *Measuring and mapping cultures: 25 years of value surveys*, Leiden: Brill
- Pettersson Thorleif (2006). A decline of religious values? I P Ester, M Brown & P Mohler (eds) *Globalization Value Change, and Generations : A Cross-National and Intergenerational Perspective*, Leiden: Brill (with Loek Halman).
- Pettersson Thorleif (2006). Public Opinion on a Dynamic World Organisation. I S Ask & A Mark-Jungkvist (eds) *The Adventure of Peace: Dag Hammarskjöld and the Future of the United Nations*, New York: Palgrave MacMillan (with Ronald Inglehart).
- Svedberg Lars (2006). Mer omfattande insatser än någonsin. I *Svensk kyrkotidning*, nr 5-6.
- Svedberg Lars och Vamstad Johan (2006). The civil society and the provision of welfare – ideological visions and social realities. I Aila-Leena Matthies (ed.) *Nordic civic society organisations and future of welfare services - A model for Europe?* Nordic Research Council. Tema Nord 2006. Köpenhamn.
- Svedberg Lars & Lars Trägårdh (red.) (2006). *Det civila sambället som forskningsfält. Nya avhandlingar i ett nytt sekel*. Riksbankens Jubileumsfond i samarbete med Gidlunds förlag.
- Svedberg Lars & Lars Trägårdh (red.) (2006). Introduktion. I *Det civila sambället som forskningsfält. Nya avhandlingar i ett nytt sekel*. Riksbankens Jubileumsfond i samarbete med Gidlunds förlag.
- Trägårdh Lars (2006). "Staten och samhället: Från SSUs folkrörelser till Timbros civilsamhälle" i Håkan A. Bengtsson (red) *I rörelse. Folkrörelse och demokratin*. Stockholm: Atlas.
- Blennberger Erik (2005). Offentlig och ideell sektor - partners för ett gott samhälle. I *Gatljus*, nr 3, sid. 8-10. *Kvartalstidskrift från Göteborgs Kyrkliga Stadsmission*.
- Blennberger Erik (2005). *Etik i socialpolitik och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Blennberger Erik (2005). Etik för socialt arbete. I *Socionomen* 2005, nr 7, sid 7-11.
- Blennberger Erik (2005). Etik i socialt arbete – några kommentarer om läget i Sverige. I *NOPUS-nytt 2005:3. Etik och socialt arbete i Norden* (www.nopus.org).
- Blennberger Erik (2005). Värdighet, frihet, rättvisa, jämlikhet, rättigheter och goda konsekvenser. Kommentarer om etiska värden och normer av relevans för Assistanskommitténs uppdrag. *Bilaga 10 i SOU 2005:100. På den assistansberättigades uppdrag. Delbetänkande av Assistanskommittén*.
- Börjeson Martin (2005). "Försök att systematiskt koppla socialtjänst, högre utbildning och forskning i Sverige" i *Empiri, evidens, Nordiska röster om kunskapsutveckling i socialt arbete*. Malmö: NOPUS.
- Franzén Eva M. och Kassman Anders (2005). Longer-term Labour-market Consequences of Economic Inactivity during Young Adulthood: A Swedish National Cohort study i *Journal of Youth Studies*. Volym 8, nr 4, sid. 403-424.
- Habermann Ulla, Ottesen Laila & Skristad Berit (2005): It will solve itself(?) - on the attitudes of Scandinavian sports managers towards equal opportunities. I Annette R. Hofmann & Else Trangbæk (ed.): *International Perspectives on Sporting Women in Past and Present*. Institut for Idræt, Köpenhamns Universitet.
- Johansson Göran (2005). *Påverkan eller total förändring? Kritik av en förhållning med avstamp i ett program mot missbruk och kriminalitet*. Statens institutionsstyrelsens forskningsråd.

- Johansson Göran (2005). *Ett anständigt sätt. Beskrivning av verksamheten vid dubbeldiagnosteamet Pilen i Västervik*. Fokus Kalmar län.
- Karlsson, M. and Borkman, T., Munn Giddings C. and Smith L. (2005). *Self-help Organizations for Mental Health – a Cross-national Study*. In Occasional Papers no 24 Ersta Sköndal University College, Research Department, Ersta Sköndal University College.
- Kassman, Anders (2005). Longer-term Labour-market Consequences of Economic Inactivity. I *Journal of Youth Studies* vol 8, no 4, December 2005, s 403-424. Tillsammans med Eva Franzén.
- Lundåsen, Susanne (2005). *Frivilliga insatser och hälsa*. Statens Folkhälsoinstitut.
- Lundåsen, Susanne (2005). Socio-economic development and voluntary associations in Swedish municipalities. I *International Journal of Public Administration*.
- Olsson Lars-Erik, Nordfeldt Marie, Larsson Ola och Kendall Jeremy (2005). *The third sector and the policy process in Sweden: a centralised horizontal third sector community under strain*. London School of Economic and Political Sciences, TSEP working papers nr 3. Elektronisk utgivning på <http://www.lse.ac.uk/Collections/TSEP>
- Olsson Lars-Erik m fl (2005). *The challenges of translation: the convention and debates on the future of Europe from the perspective of European third sectors*. London School of Economic and Political Sciences, TSEP working paper nr 12. Elektronisk utgivning på <http://www.lse.ac.uk/Collections/TSEP>
- Olsson L-E, Svedberg L och Jeppsson Grassman E, (2005). *Medborgarnas insatser och engagemang i civilsambället*. Regeringskansliet, Justitiedepartementet.
- Olsson Lars-Erik, Nordfeldt Marie, Larsson Ola och Vamstad Johan (2005). *Third sector and policy process in Sweden*. Published on www.lse.ac.uk/collections/TSEP <<http://www.lse.ac.uk/collections/TSEP>>.
- Pettersson Thorleif (2005). *Vilka är annorlunda? Om invandrarers möte med svensk kultur*. Norrköping: Integrationsverket, Integrationsverkets rapportserie (with Yilmaz Esmer).
- Svedberg Lars (2005). Några karaktäristika och utvecklingsdrag för frivilligt socialt arbete. I *Socialstyrelsen och den sociala ideella sektorn*. Socialstyrelsen.
- Svedberg Lars (2005). Det civila samhället och välfärden. I Erik Amnå (red.) *Civilsambället - några forskningsfrågor*. Hedemora: Riksbankens Jubileumsfond och Gidlunds förlag.
- Will C, Crowhurst I, Larsson O, Olsson L-E and Nordfeldt M, (2005). The challenges of translation: the Convention and debates on the future of Europe from the European third sectors. *Third Sector European Policy Working Paper, no 12*. London, London School of Economics and Political science.
- Whitaker Anna (2005). *Kroppen under livets sista tid – de allra äldstas (döende) kroppar*. I Eva Jeppsson Grassman och Lars-Christer Hydén (red), *Kropp, livslopp och åldrande. Några samhällsvetenskapliga perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Börjeson Bengt (2004). *Att skapa starka forskningsmiljöer - diskussion och förslag beträffande organisering och inriktning av forskningen vid Hum/Sam fakulteten vid Växjö universitet*. Växjö: Växjö universitet.
- Börjeson Bengt (2004). Från Skås försök. En diskussion om relationen kunskap och social praktik. I: *Perspektiv på kunskapsutveckling inom socialtjänsten*. Socialstyrelsen.
- Börjeson Bengt (2004). A Breakthrough for a New Way of Thinking and Acting - the Development of Child Welfare and Childcare in the Republic of Belarus. I Sven Trygged (red): *Orphaned Children in Belarus*. Institutionen för socialt arbete, Stockholms Universitet.
- Börjeson Bengt (2004). Freud och Sartre. Steg på väg mot tystnaden. I: Staffan Selander(red): *Text och tolkning*. Göteborg: Daidalos förlag.
- Börjeson Bengt (2004). Skolan i samhället – om strukturer av social exkludering I: *För oss tillsammans - Om utbildning och utvecklingsstörning* (SOU 2004:98).
- Hammare Ulf (2004). *Kompetens i de sociala professionerna - en pilotstudie*. Stockholm: Socialstyrelsen.

- Holmberg Carin och Enander Viveka (2004). *Varför går hon?- Om våldsutsatta kvinnors uppbrottsprocesser*. Ystad: Kabusa Böcker.
- Jegermalm Magnus (2004). Informal care and support for carers in Sweden: patterns of service receipt among informal caregivers and care recipients. I *European Journal of Social Work*. Volym 7, nr 1, sid. 7-24.
- Karlsson Magnus (2004). Rehabiliterings- och självhjälpsinsatser för och av personer med psykisk sjukdom – En kvalitativ studie av Fountain House i Stockholm. I *Socialmedicinsk tidskrift*, nr 4, sid. 370-379.
- Karlsson Magnus (2004). Klubbhus - övergångsanställning vid ett klubbhus, möjlig rehabiliterande insats för personer med psykisk sjukdom? I *Svensk rehabilitering*, nr 4, sid. 370-379.
- Pettersson Thorleif (2004). Islam, the United Nations and the secularized Western World. I F Lundmark (ed) *Culture, security and sustainable social development*, Hedemora: Gidlunds.
- Blennberger Erik (2003). Etik för politik – med äldrepolitik som exempel. I *SOU 2003:91, bil A. Äldrepolitik för framtiden*.
- Cederlöf Siv-Britt (2003). *Att arbeta med patriarkala familjer*. Kommunförbundet Stockholms län.
- Hammare Ulf och Stenbacka Susan (2003). *Socialt inriktade organisationer som arbetar mot missbruk - vilka är de, vad gör de och vad vet forskarna?* Stockholm: Socialstyrelsen.
- Holmberg Carin och Bender Christine (2003). "Det är något speciellt i den här frågan" – Om det lokalpolitiska samtalet om mäns våld mot kvinnor. Umeå: Brottsoffermyndigheten.
- Jeppsson Grassman Eva (red.) (2003). *Anböringskapets uttrycksformer*. Lund: Studentlitteratur.
- Kassman, Anders (2003). *Ung 2003 – fördjupad analys av den nationella ungdomspolitiken*. Ungdomsstyrelsens skrifter nr 6 2003, tillsammans med medarbetare vid Ungdomsstyrelsens utredningsenhet.
- Kassman, Anders (2003). *Unga utanför*. SOU 2003:92.
- Pettersson Thorleif (2003). Differential patterns of secularization in Europe: Exploring the impact of religion on social values. I L Halman & O Riis (eds) *Religion in secularizing society: The European's religion at the end of the 20th century*, Leiden: Brill (with Loek Halman).
- Pettersson Thorleif (2003). Globalization and patterns of religious belief systems. I L Halman & O Riis (eds) *Religion in secularizing society: The European's religion at the end of the 20th century*. Leiden: Brill (with Loek Halman).
- Pettersson Thorleif (2003). Religion and social capital revisited. I L Halman & O Riis (eds) *Religion in secularizing society: The European's religion at the end of the 20th century*, Leiden: Brill (with Loek Halman).
- Svedberg Lars (2003). Att vara sårbar och få en marginell ställning. I Eva Jeppsson Grassman m fl *Att drabbas och att forma sitt liv*. Lund: Studentlitteratur.
- Svedberg Lars och Jeppsson Grassman Eva (2003). Frivilligt socialt arbete i Sverige. Vad vet vi efter 10 års forskning. I *Jubileumsskrift 2003, Forum för frivilligt socialt arbete*.
- Åberg, Pelle (2003). Begreppslig förvirring och ryskt civilt samhälle. I *Nordiskt Östforum* 17 (4): 487-502.
- Jegermalm Magnus (2002). Direct and Indirect Support for Carers. Patterns of Support for Informal Caregivers to Elderly People in Sweden. I *Journal of Gerontological Social Work*, volym 38, nr 4, sid. 67-84.
- Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (2002). Frivilligt socialt arbete i Sverige. Betydelsefullt men löser inte välfärdens dilemma. I *Socionomen* nr 4, sid.1-5.
- Johansson Göran (2002). *Bete sig normalt – positioner, perspektiv och problem i den vuxna familjehemsvården*. Statens institutionsstyrelses forskningsråd.

- Karlsson Magnus, Jeppsson Grassman Eva och Hansson Jan-Håkan (2002). Self-help Groups in the Welfare State: Treatment Program or Voluntary Action? I *Nonprofit Management and Leadership*, volym 13, nr 2, sid. 155-167.
- Nordfeldt Marie och Söderholm Johan (2002). *Frivilligorganisationer som uppdragstagare. Vad betyder det för brukarna?* Socialstyrelsen.
- Svedberg Lars och Jeppsson Grassman Eva (2001). Frivilliga insatser i svensk välfärd – med utblickar mot de nordiska grannländerna. I Bjarne Ibsen och Lars Skov Henriksen (red.): *Antologi om frivilligt arbejde*. Odense: Odense universitetsforlag.
- Hammare Ulf och Lundström Tommy (2001). *Socialt inriktade barn- och ungdomsorganisationer. En kunskapsöversikt*. Socialstyrelsen.
- Johansson Göran (2000). *Tvång och tillit. LVM-vård som kulturell ingenjörskonst – exemplet Hornö*. Stockholm: Statens institutionsstyrelses forskningsråd.
- Blennerger Erik (1999). Etiska problem i missbrukarvården. I *Alkohol och narkotika – politik, vård och dilemman*. Stockholm: Socialvetenskapliga forskningsrådet (SFR).
- Blennerger Erik, Hansson Mats J., Stål Rolf (1999). *Diakoni – teologi, ideologi, praxis*. Tro & Tanke 1999:2. Uppsala: Svenska kyrkans forskningsråd.
- Whitaker Anna (1999). *I livets slutskede: Frivilligsamverkan i vården*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Holmberg Carin och Bender Christine (1998). *Våld mot kvinnor – män i kris*. SoS-rapport 1998:6. Stockholm: Fritzes förlag.
- Johansson Göran (1998). *Måttligt eller meningsfullt*. Stockholm: Folkhälsoinstitutet.
- Svedberg Lars (1998). *Marginella positioner – kritisk granskning av begrepp, teori och empiri*. Stockholm: Epidemiologiskt centrum.
- Lundström Tommy och Wijkström Filip (1997). Defining the Nonprofit Sector: Sweden. I Salomon M Lester och Anheier K Helmut (ed). *Defining the Nonprofit Sector. A Cross-national analysis*. Manchester: Manchester University Press.
- Lundström Tommy och Wijkström Filip (1997). *The Nonprofit Sector in Sweden*. Manchester: Manchester University Press.
- Blennerger Erik och Svedberg Lars (1996). Frivilligt socialt arbete i Sverige - en översikt. I *Frivilligt välfärdsarbete och offentlig ansvar*. Göteborg: NOPUS.
- Gunnarsson Evy (1996). *Forum 50+ - en organisation i tiden*. Stockholm: Svenska kommunförbundet.
- Svedberg Lars (1996). Introduktion till svensk frivillighet - ideologi och verksamhet. I *Tro och tanke*. Svenska Kyrkans forskningsråd 1996:7.
- Svedberg Lars (1995). *Marginalitet. Ett socialt dilemma*. Lund: Studentlitteratur.
- SOU 1993:82. Frivilligt socialt arbete i Sverige. Kartläggning och kunskapsöversikt*. Svedberg Lars, Blennerger Erik, Isaksson Kerstin, Jeppsson Grassman Eva, Qvarsell Roger.

